

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2013

Hana Sichingerová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Hana Sichingerová

Tisk na Prachaticku v letech 1945 - 1948

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Hana Sichingerová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

SICHINGEROVÁ, Hana: *Tisk na Prachaticku 1945-1948*. Praha, 2013. 74 str. Diplomová práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je popsat vznik a vývoj českého periodického tisku na území prachatického okresu po skončení druhé světové války. V tomto období prošlo území Prachaticka rychlou demografickou a s ní související sociální, kulturní a hospodářskou proměnou. Z toho důvodu práce začíná historickým nástinem nutným pro pochopení souvislostí, jež tuto proměnu předcházely, a pokračuje kapitolou o vývoji česko-německých vztahů, nebo zvolené území bylo po skončení druhé světové války obýváno z velké části německým etnikem. Dále se práce věnuje popisu poválečných událostí, které byly pro dané území specifické, jako byl odsun Němců a dosídlování rumunského pohraničí. Poslední, a zároveň nejdelší část práce, je věnovaná regionálnímu periodickému tisku, který v této době na Prachaticku vycházel.

Abstract

The aim of my Bachelor Thesis is to describe the beginning and development of the regional periodic press in the Prachatice District after the end of the World War Second. At that time the Prachatice region territory went through quick demographical change connected to the social, cultural and economy transformation. Therefore I start my Bachelor Thesis with the historical outline which is necessary to understand connections that preceded this transformation, because the particular territory was settled mostly by German after the end of the war. My work also deals with the description of war events specific for this region, such as the transfer of Germans and resettlement of the Czech border regions. The final, most important part of my Bachelor Thesis, deals with the regional periodic press being published in Prachatice region.

Klí ová slova

Prachatice, Prachaticko, prachatický okres, Vimperk, Vimpersko, český regionální tisk, válka, Němci, sudetští Němci, odsun, dosídlování.

Keywords

Prachatice, Prachatice District, Vimperk, Czech Regional Periodic Press, War, Sudeten Germans, Transfer, Resettlement.

Rozsah práce: 108 613 znak , 60 normostran (bez abstrakt a p íloh).

Prohlášení

Prohláuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a že jsem použila jen uvedené prameny a literaturu. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného titulu, a že souhlasím s tím, aby byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Hana Sichingerová

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK	
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŮJE STUDENTKA:	
Příjmení a jméno diplomantky: Sichingerová Hana	Razítko podatelny:
Imatrikulace ročník diplomantky: 2010/2011	
E-mail diplomantky: sichi@email.cz	
Studijní obor/forma studia: mediální studia/bakalářské kombinované	
Předpokládaný název práce v češtině : Tisk na Prachaticku v letech 1945 - 1948	
Předpokládaný název práce v angličtině : Press in Prachatice District in Years 1945 - 1948	
Předpokládaný termín dokončení: LS 2012/2013	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce: Ve své práci hodlám zmapovat proměny, jejího tisku, vydavatelství, tiskárny a distribuce tisku na Prachaticku v letech 1945 až 1948. Toto území bylo poznamenáno nejen druhou světovou válkou, komunistickým převratem, ale také vysídlením původních obyvatel, proto se budu zabývat demografickými, ekonomickými, politickými i kulturními změnami, které vývoj periodického tisku v této oblasti ovlivnily. V práci stručně nastíním problematiku česko-německých vztahů a současných vztahů starousedlíků a přistěhovalců po vysídlení původních obyvatel. Krátce shrnu také specifický vývoj událostí předcházejících v této oblasti druhé světové války. V rámci práce zrekapituluji, jaký periodický tisk vycházel na Prachaticku v roce 1945, a jeho následnou proměnu v roce 1948. Cílem mé práce je zachytit proměny struktury tištěných médií, vydavatelství a tiskáren na Prachaticku v letech 1945.	
Předpokládaná struktura práce: 1. Úvod 2. Krátká historie Prachaticka a jejích vztahů s ohledem na periodický tisk 3. Česko-německé vztahy na Prachaticku 4. Demografické změny v jejích vztazích a na Prachaticku jako důsledky druhé světové války 5. Společenská a ekonomická situace v jejích vztazích a na Prachaticku	

6. **Stručné shrnutí situace v oblasti tisku, tiskáren a vydavatelství na Prachaticku do roku 1945**
7. **Tisk, tiskárny, vydavatelství a distribuce tisku na Prachaticku po roce 1945**
8. **D sledky komunistického převratu v roce 1948 pro tisk a tiskárenský průmysl na Prachaticku**
9. **Závěr**

Vymezení zpracovávaného materiálu:

Prachatické noviny: list ústředního národního výboru, 1945.

Jihočeská Pravda: orgán Komunistické strany Československa v Českém Budějovicích, 1945 až 1948.

Zlatá stezka: krajem Husovým a Chelčického: vlastivědný sborník, 1935 až 1949.

Materiály z pracoviště jihočeské archivní sítě a oddělení evidence obyvatel města Prachatice a české Budějovice

**Postup (technika) při zpracování materiálu:
historická analýza**

Základní literatura:

BRANDES, D.: *Česko pod německým protektorátem*, Prostor, Praha 1999.

Dvoudílná kniha, která poprvé vyšla v Německu v letech 1969 a 1975. Jednotlivé kapitoly se věnují tématům jako okupační správa a politika, kolaborace, národní a komunistický odboj a jeho program, hospodářská a sociální politika. Autor v knize shrnuje roli českého odboje i státního prezidenta a vlády za Protektorátu. Věnuje se také sudetoněmecké otázce a zmíní uje plány na řešení české otázky v případě německého vítězství.

BUREŠ, Z., JANÍK, D., KUKLÍK, J. ml., KUBIŠ, E., KURAL, V., KVAČEK, R., PAVLÍČEK, V., PETRŮšek, J., PETRAŠ, R., RADVANSKÝ, Z., SUCHÁNEK, R.: *Rozum těd jinám - Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Gallery s.r.o. pro Ministerstvo kultury České republiky, Praha 2002. ISBN 80-86010-55-4.

Jedná se o soubor studií se seznamem bibliografie k česko-německé otázce a dokumenty obsahujícími zákony a dekrety související s tímto tématem. Podrobná historická studie za 13. stoletím a pokračuje až do dvacátého století. Práce věnuje i postupně osvětluje dějiny, které stály za tím, že poválečný odsun Němců po druhé světové válce povaflovaly všechny vrstvy českého obyvatelstva za legitimní.

RICHTER, K.: *Česko a Německo v zrcadle dějin. Květen 1938 až do dnešní doby*. Třebíč 1999.

Jiřní řechy v boji proti okupant ěm: sborník partyzánské skupiny Třmava 2.

Kniha se v ěnuje problematice souřitřích řech a N ěmc ě od st ědov ěku po dvacát ě stoletř, nicm ěn ě d ě raz práce je kladen na období od roku 1918 do roku 1947. Sleduje vztahy řech a N ěmc ě v řámc ě řeskoslenska a sou řasn ě také jako obyvatel dvou sousedřících st ět ě .

TOM Ā TřEK, D.: *Denřk druhé republiky, Na ě vojsko*, 1988

Kniha podrobn ě popisuje ud ělosti, kter ě se v řeskoslensku odeřr ěly v období mezi Mnichovem 29. z ě ř 1938 a z řizenřm Protektor ětu 16. b ězna 1939.

ZIMMERMANN, V.: *Sudet ě ř N ěmc ě v nacistick ěm st ět ě . Politika a n ělada obyvatelstva v ř ěsk ě flup ě Sudety (1938 - 1945)*. Praha: Prostor, 2001.

Kniha pojedn ěv ě o sudetsk ěch śzemřch v letech 1938 ě 1945. V ěnuje se postavenřn ě meck ě men ěiny a sudetsk ěch N ěmc ě v řámc ě Velkon ě meck ě ř ěe a hospod ě řsk ě, politick ě a soci ělnř situaci obyvatel ř ěsk ě flupy Sudety a d ě sledk ě m ě p řipojenř Sudet k Velkon ě meck ě ř ěi. Rozebřr ě také vztahy a postoje obyvatel k ř ěsk ěm a sudetsk ěm N ěmc ě m.

Diplomov ě práce k t ěmatu

PE TřTOV Ā, A.: Medi ělnř zpracov ěnř odsunu sudetsk ěch N ěmc ě v období 1945 a ř 1947 v Jiho ě esk ě pravd ě . Vedoucř práce Barbara K ěpplov ě.

Datum / Podpis studentky

ř ř ř ř ř ř ř ř ř ř

Obsah

Úvod	5
1. Geografické a historické vymezení Prachaticka	8
1.1 Geografické a klimatické podmínky Prachaticka.....	8
1.2 Historie Prachaticka	8
1.2.1 Prachatice pod Vyšehradskou kapitulou	9
1.2.2 Založení Vimperka	9
1.2.3 Prachaticko za vlády Lucemburk	10
1.2.4 Prachaticko za vlády Vladislava Jagellonského	10
1.2.5 Rozkvet a pád Vimperka.....	11
1.2.6 Sto let rozkvetu Prachatic pod správou Rožmberk	11
1.2.7 Třicetiletá válka na Prachaticku	12
1.2.8 Prachaticko v rukou Eggenberk	12
1.2.9 Prachaticko v rukou Schwarzenberg	13
1.3 Spojení Prachaticka se světem.....	13
1.4 Průmysl na Prachaticku	14
1.4.1 Tiskárna Johanna Steinbrenera	14
1.4.2 Další vimperské průmyslové podniky.....	15
2. Vztahy českých a Němců na Prachaticku	16
2.1 Národnostní proměny na Prachaticku.....	16
2.2 Sčítání lidu na Prachaticku.....	17
2.3 Prachaticko za první republiky.....	18
2.3.1 Československo - české země	18
2.3.2 Připrava sudetských Němců na připojení k Německu	19
2.3.3 Německí menšinou.....	19
2.3.4 Soužití českých a Němců na Prachaticku ve třicátých letech	20
2.3.5 Hospodářská krize na Prachaticku.....	21
2.3.6 Volby na Prachaticku a Vimpersku	22
2.4 Druhá světová válka na Prachaticku	22
2.4.1 Mobilizace na Prachaticku	23

2.4.2 Prachaticko za Druhé republiky	23
2.4.3 Protektorát Čechy a Morava.....	26
2.4.4 Prachaticko ve válečných letech.....	26
2.4.5 Jaro roku 1945 na Prachaticku	27
2.4.6 Konec války na Prachaticku.....	28
2.5 Poválečné Československo	29
2.6 Národnostní vztahy po skonění války	30
2.6.1 Přípravy na odsun na Prachaticku	30
2.6.2 Dobrovolné transfery na Prachaticku	31
2.6.3 Průběh odsunu na Prachaticku	32
2.7 Národní správa na Prachaticku.....	34
2.8 Dosídlování Prachaticka	35
2.9 Parlamentní volby roku 1946 na Prachaticku	37
3. Tisk po skonění války.....	38
3.1 Poválečný regionální tisk na Prachaticku.....	38
4. Třmavský hraničák	40
4.1 Tisk a cena Třmavského hraničáku	40
4.2 Redakce Třmavského hraničáku.....	41
4.3 Struktura obsahu a pravidelné rubriky prvního ročníku	43
4.4 Pravidelné rubriky v pozdějších ročnících	44
4.5 Obsahová charakteristika.....	45
4.6 Tři roky potíží Třmavského hraničáku.....	46
4.6.1 První odstavka Třmavského hraničáku	46
4.6.2 Boj listu s tiskárnou	47
4.7 Zánik Třmavského hraničáku.....	48
5. Prachatické noviny	50
5.1 Původní Prachatické noviny	50
5.2 Tisk a cena Prachatických novin.....	51
5.3 Redakce Prachatických novin	51
5.4 Obsahová podoba Prachatických novin	52
5.5 Ukončení tisku Prachatických novin	53
5.6 Porovnání obou sledovaných periodik	54
Závěr.....	55
Summary	56

Poufíté zdroje	58
Literatura:	58
Elektronické zdroje:	60
Archivní zdroje:	61
Periodika:	61
Seznam p íloh.....	61
P ílohy.....	62

Úvod

Ve své bakalářské práci se hodlám zabývat periodickým tiskem na Prachaticku v poválečných letech 1945 až 1948, tedy v době, jež patří k nejsložitějším a jsou asi nejtraumatizovanějším úsekem naší moderní historie. Pro Prachaticko jsem se rozhodla proto, že má rodina pochází z Vimperka. Zaměřím se na vznik a obnovu periodického tisku na Prachaticku po válce, na to, jak se v jeho vývoji odrazil odsun Němců, který s sebou nesl výrazné demografické, kulturní a ekonomické změny, a následně na období, během nichž se komunisté připravovali na převzetí moci v Československu.

Do Prachatického okresu spadají v současnosti dvě správní oblasti: Prachaticko a Vimpersko. V době, kterou se zabývá tato práce, patřily do politického okresu Prachatice také soudní okresy Netolice a Volary. Protože toto území považuji pro účely této práce za příliš rozsáhlé, rozhodla jsem se je zúžit na současnou rozlohu okresu, tedy na oblast Prachaticka a Vimperska.¹ Územní vymezení se mi zdá vhodné i z toho důvodu, že města Prachatice a Vimperk jsou od sebe vzdálena pouhých 25 km a jejich osudy se vzájemně ovlivňují a prolínají od chvíle, kdy byla založena. Kromě toho zalesňovaly v obou těchto místech po skončení druhé světové války vycházet regionální tisk a porovnání obou listů je zajímavé.

Hlavním cílem mé práce je popsat jaký regionální tisk a za jakých podmínek zalesňoval po válce na Prachaticku vycházet. Zmapuji, jakým vývojem sledované listy ve stanoveném období prošly, co tento vývoj určovalo, a co vedlo k ukončení jejich vydávání.

Periodický tisk je nutné vnímat v rámci historického vývoje, proto uvedu nejprve historický nástin oblasti a dalšími kapitolami postupně přejdu k otázce soužití Němců na Prachaticku, její radikální změny po skončení druhé světové války se dramaticky podepsalo na dalším vývoji pohraničí a ovlivňuje je dodnes. Následující kapitoly věnuji již zmíněnému rozboru obou listů připsanému do historických souvislostí.

Zdroji informací, jež mi pomohly pochopit specifický vývoj tohoto regionu, jsou v první řadě dobová periodika Prachatické noviny a Těmavský hraničák. Současně jsem využívala zápisy v místních obecních kronikách, materiál Státního oblastního archivu Těbova a jeho pobočky Státního okresního archivu Prachatice, a také díky autorům, jež se zdejšími oblastmi zabývali. Cenným pramenem i vodítkem pro vyhledávání dalších odkazů mi byl strojopis

¹ Pokud z textu nevyplývá, že se jedná pouze o omezenou oblast v okolí Prachatic, používám v práci označení Prachaticko pro území celého prachatického okresu. (Pozn. autorky.)

textu Miloslava Vaškáče, rodáka z Prachatic, vydaný vlastním nákladem, ve kterém autor shrnul válečné a poválečné období v Prachaticích. Dalším zdrojem inspirace byla též práce Kateřiny Klimešové publikovaná ve sborníku Prachatického muzea Zlatá stezka. Autorka se v ní zabývala regionálním týdeníkem Zájmy Pošumaví, který v Prachaticích vycházel před druhou světovou válkou. Přínosem byla i práce Tomáše Soumara o odsunu sudetských Němců z okresu Prachatice publikovaná také ve sborníku Zlatá stezka. V neposlední řadě jsem se opírala o knihu Vimperk, město pod Boubínem, kterou editoval Josef John a skvěle v ní skloubil práce historiků Václava Starého, Jana Solara a Antonína Beneše.

Najít pro mou práci někoho, kdo by byl přírodním svědkem nebo dokonce účastníkem událostí, o nichž zde píšete, bylo velmi obtížné, protože drtivá většina dosud žijících vimperských a prachatických štábových dělníků přišla na Třemšavu až v padesátých letech. Nakonec jsem však objevila Františka Kadocha, literáta, sběratele pověstí a autora řady knih o Třemšavě, jenž osobně znal některé z redaktorů listu Třemšavský hraničák a poskytl mi o nich cenné informace.

V době, kdy jsem si vytyčila teze bakalářské práce, jsem ještě přesně nevěděla, jaké materiály a v jakém množství se mi podaří k danému tématu dohledat. V průběhu práce mě potrápilo, že navzdory počátečním obavám je o co se opírat, a proto jsem s ohledem na základní téma, kterým je regionální periodický tisk, pozmenila původní výběr zpracovávaného materiálu. Spolu s Prachatickými novinami zadanými v tezích jsem se rozhodla místo Jihočeské pravdy a Zlaté stezky zpracovat raději regionální list Třemšavský hraničák². S touto změnou souvisí také úprava délky zkoumaného období, původně zadaného až do roku 1948. Protože v tomto roce již ani jedno ze sledovaných periodik nevycházelo, končí má práce rokem 1947.

Témata kapitol nastíněná v tezích jsem dodržela, pouze jsem v zájmu plynulosti a logické návaznosti textu upravila jejich skladbu a názvy. Zadáni práce jsem se snažila dostát, navzdory vynaloženému úsilí se mi však nepodařilo prokazatelně určit, kdo přesně stál u zrodu obou listů a za jakých okolností bylo vydávání obou sledovaných periodik zastaveno. Souasně jsem přesvědčena, že pro skutečně kvalitní průzkum obou periodik by bylo třeba

² Když jsem vyplňovala teze bakalářské práce, věděla jsem, že tento list vycházel, protože ho uváděla bibliografie Adresář československého tisku z roku 1948, ale v žádné knihovně ani archívni databázi se mi nedařilo nalézt reprezentativní počet dochovaných exemplářů. Objevila jsem je až během práce s materiály v SOkA Prachatice, a protože tento list podle mého názoru lépe naplňuje záměr práce, rozhodla jsem se ho použít. (Pozn. autorky.)

vypracovat jejich obsahovou analýzu, která však není cílem této práce. Tato oblast zůstává tedy otevřená dalšímu bádání.

Protože v práci často používám výřátky z dobového tisku, vyskytují se v ní části textu, které neodpovídají současným jazykovým normám. V rámci autentičnosti je v takové podobě nechávám záměrně, včetně hrubých pravopisných chyb.³ Ve které cizojazyčné materiály použité v této práci jsem překládala sama, neopírala jsem se o žádné cizí převody.

³ Dobový tisk například velmi často uvádí slovo Němec s malým „n“, naopak slova jako pohraničí nebo hraničáři s velkým písmenem. (Pozn. autorky.)

1. Geografické a historické vymezení Prachaticka

Poloha a historický vývoj Prachaticka se zásadně podílely na událostech, jimž se budu ve své práci zabývat, proto považuji za nezbytné zařadit územním vymezením a stručným nástinem historie sledované oblasti. Historické souvislosti je podle mého názoru nutné vnímat nejen v kontextu bezprostředních dějinných událostí, v tomto případě druhé světové války a vývoji, který jí předcházel, ale je vhodné brát zřetel i na historii mnohem vzdálenější. Nehodlám se jí zabývat podrobně, jen krátce nastíním fakta, která jsou pro uchopení tématu nezbytná.

1.1 Geografické a klimatické podmínky Prachaticka

Prachatický okres leží na jihozápadním okraji české republiky. Sousedí s okresy české Budějovice, český Krumlov, Strakonice a Klatovy a z jihozápadní strany hraničí se Spolkovou republikou Německo, konkrétně s Bavorskem, a na krátkém úseku s Rakouskem.

Velká část okresu se rozkládá na zalesněném území Třemšavy, a tudíž se krajina směrem do vnitrozemí mění ve zvláštně podhorskou, průměrná nadmořská výška Prachaticka se pohybuje kolem 600 - 800 metrů, v oblasti Vimperska se dokonce v některých obcích nachází v nadmořské výšce 700 až 800 metrů. S nadmořskou výškou úzce souvisí klimatické podmínky Prachaticka. V níže položených částech se průměrné teploty pohybují kolem 8 stupňů, ale výšce položené oblasti jsou velmi chladné.⁴

1.2 Historie Prachaticka

Drsnější klima a lenitost terénu, méně úrodná půda a hustý lesní porost odedávna odrazovaly kolonizaci od trvalého osídlení Třemšavy a Počumaví. Osídlování zde probíhalo pomalu a sporadicky a významnou roli v něm sehrály především obchodní stezky. Písemné zprávy o patrně nejznámější z nich, Zlaté stezce, se dochovaly z počátku 11. století. Německý císař Jindřich II. daroval roku 1010 flenskému klášteru Benediktinek, sídlícímu v Niedernburgu v Pasově, rozsáhlé území táhnoucí se od Dunaje až po hranici hvozdů

⁴ Například na Kvildě je roční průměrná teplota 2 °C, průměrný počet mrazových dnů za rok je zde 252 a v celé horské oblasti bývá v průměru více než 130 dnů se sněhovou pokrývkou. (ŠumavaInfo.cz[online]. Datum poslední aktualizace © 2013. [cit. 27. 3. 2013.] Dostupné z: <http://www.sumava.info.cz/Podnebi>)

v těchto letech. Záznam o tomto aktu obsahuje mimo jiné zmínku o právu pasovských městnic na výběr cla, čímž nepřímo potvrzuje existenci obchodní cesty vedoucí přes Norwald do těchto měst.^{5,6}

1.2.1 Prachatice pod Vyšehradskou kapitulou

Kolem roku 1070 byla v Praze založena Vyšehradská kapitula, jejíž zakládací listina obsahuje seznam všech statků v majetku kapituly.⁷ Podle ní kapitule náleželo celé území od Starých Prachatic až k hranici⁸, včetně obchodní cesty vedoucí z Pasova do Prachatic, na níž měla právo vybírat clo. Svou činnost však neomezila pouze na výběr cla, ale zabývala se také údržbou a zabezpečením cesty. Přestože cesta byla tou dobou už hojně užívaná, neexistovala žádná stanovená pravidla určující, kdo zde smí provozovat soumarství a používat cestu pro obchodování a kdo je zodpovědný za udržování její bezpečnosti. (Tento stav přetrvával poměrně dlouho, dokud v roce 1256 na zemském sněmu v Ilzstadtu nebylo vydáno privilegium, které stanovilo, kdo a za jakých podmínek smí cestu do těchto měst vyúžívat k obchodování. Soumarský obchod se rázem stal bezpečným a cesta z Pasova do Prachatic jednou z nejvýznamnějších obchodních cest celého jihozápadního Německa.)⁹

1.2.2 Založení Vimperka

Ve dvanáctém století povolal probošt vyšehradské kapituly na Vimpersko mnichy z Windbergu u Ležna a pověřil je úkolem zdejší nehostinný kraj osídlit. Mnichy roku 1174 založili novou osadu, a protoželo často dávali nově vzniklým sídlům jména po místech, odkud přicházeli, pojmenovali ji Windberg. Podle osady byl později zřejmě pojmenován i hrad, který roku 1195 nechal vystavět bavorský hrabě Albrecht z Bogenau.¹⁰ V držení hrabat z rodu Bogenau stal hrad až do roku 1233.¹¹

⁵ STARÝ, Václav: Příspěvek ke starším dějinám Prachatic a okolí. In *Zlatá stezka. Sborník Prachatického muzea*. Prachatic: Prachatické muzeum, 2007. Roč. 14. Str. 15. ISBN 80-902990-6-7.

⁶ Ze 14. století se dokonce dochovalo jméno prvního výběrčího cla „Zwoysch“ (Svojš), které lze považovat za české. Objevuje se v této funkci až do roku 1338. (STARÝ, 2007, str. 15.)

⁷ V současnosti existují čtyři exempláře tzv. zakládací listiny Vratislava II., který byl roku 1085 korunován trevírským arcibiskupem za prvního českého krále. Originál listiny se nedochoval, dá se však předpokládat, že její kopie vznikla podle skutečného soupisu majetku vyšehradské kapituly pořízeného nezávisle na listině a postupně doplňovaného. (STARÝ, 2007, str. 17.)

⁸ Tehdejší hranice však nebyly jasně stanovené, „až doprostřed lesa“ platilo ještě ve třináctém století za určení zemské hranice. (JOHN, Josef: *Vimperk – město pod Boubínem*. První vydání. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979. Str. 92.)

⁹ JOHN, 1979, str. 93.

¹⁰ Názory na původ názvu Vimperka se různí, někteří autoři uvádějí, že jeho jméno souvisí spíše s povětrnostními podmínkami. Historikové se neshodují ani v otázce data založení hradu a města. Například J. V. Šimák tvrdí, že pro spojení vzniku Vimperka s kolonizační činností mnichů neexistují žádné listinné doklady.

1.2.3 Prachaticko za vlády Lucemburk

Jan Lucemburský svěřil v roce 1312 právo ochrany cesty z Pasova do Prachatic Bavorovi III. ze Strakonice a Vernerovi z Vitějovic. Ten 22. června 1312 podepsal listinu, v níž se zavázal, že bude společně s prachatickými měšťany hájit a bránit lidi, kteří pojedou s kupeckým zbožím po cestě spojující Pasov s Prachaticemi.¹²

Obchodní stezka se postupně stala tak frekventovanou, že Staré Prachatice přestaly vyhovovat jako její cílové sídliště. Na přelomu 13. a 14. století Vyšehradská kapitula přenesla své správní centrum jižněji do široké kotliny pod Libínem, kde výstavbou na zeleném drnu vzniklo město Prachatice. V roce 1323 potvrdil král Jan Lucemburský založení města a propůjčil mu právo užívat Zlatou stezku a vybírat na ní poplatky.¹³

Císař Karel IV. neprojevoval Prachaticím stejnou velkou péči jako jeho předchůdci. Přes Zlatou stezku upřednostnil kašperskohorskou císařskou silnici, která měla spojit Čechy s Benátkami.¹⁴ Prachaticí tím přišli o monopol na solní obchod v Čechách a z obavy, aby nepozbyli v důležitosti postavení ve svém bezprostředním okolí, usilovali o restriktce na vimperské části stezky. Spory o stezku se táhly dlouho a první zásadní řešení přinesl až verdikt Václava IV. vydaný roku 1404 v soudní věci mezi tehdejšími držiteli Vimperka Hanouem Kaplířem ze Sulevic a prachatickým proboštem Králíkem. Verdikt jasně stanovil množství soli, které smí být po cestě do Vimperka dováženo.¹⁵

1.2.4 Prachaticko za vlády Vladislava Jagellonského

Šťastně v té době spálili pana Winterberského na kolik vsí, a dnes na úsvit přitřel k Vintrberku městečku, a dobyli ho a vypálili ho, a psal Helfenburský purkrabí Adam z Drahonice 18. září 1468 Janovi z Rožmberka.¹⁶ V roce 1468 napadlo a zničilo Vimperk vojsko pasovského biskupa. Petr Kaplíř ze Sulevic je dal znovu vystavět a Vladislav

Podle něho (a dalších) je Vimperk ve skutečnosti mladší a byl založen až ve druhé polovině 13. století Purkartem z Janovic. (JOHN, 1979, str. 84,85.)

¹¹ KOLEKTIV AUTORŮ: KALTENBACH, *Heimat im Böhmerwald*. Západní Německo, 1980. Str. 85.

¹² STARÝ, Václav: *Počátky města Prachatic*. In Jihočeský sborník historický, svazek 47, 1978. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1978. Str. 11.

¹³ FENCL, Pavel: *Prachatice*. První vydání. Praha, Litomyšl: Paseka, 2007. Str. 6. ISBN 978-80-7185-843-0

¹⁴ JÁNSKÝ, Jiří: *Kronika Česko-Bavorské hranice I*. První vydání. Domažlice: Český les, 2001. Str. 66. ISBN 80-86125-28-9.

¹⁵ Verdiktem „cestou z Pasova přes les do Vimperka smělo přicházet pouze 12 krosnářů týdně jako dosud“ vlastně odsoudil Kaplíře k paběrkování. Jeho rozhodnutí souviselo zřejmě se skutečností, že probošť Králík z Buřenic patřil mezi Václavovy oblíbené milce. (JÁNSKÝ, 2001, str. 66)

¹⁶ JOHN, 1979, str. 99

Jagellonský povýšil 24. dubna 1479 Vimperk na město. Město tím získalo právo stavět hradby, konat výrobní trhy, ale také povinnost spravovat cestu do Bavor a volně ji užívat, čímž byl definitivně vyřešen spor o právo na užívání solné stezky.

1.2.5 Rozkvět a pád Vimperka

Povýšením Vimperka na město se započalo období jeho rozkvětu. Vzkvétalo po hospodářské, ekonomické, obchodní i kulturní stránce. Až do 15. století zůstalo v držení Kaplířů ze Sulevic, pod jejich správou se Vimperku dařilo. Rozrůstal se městečský majetek, přibývalo pozemků v dráhu města a bohatli i sami měšťané. Město získalo právo vařit pivo, brát na otop dříví z panských lesů a současně vzrostl význam odbočky Zlaté stezky vedoucí do Vimperka.

Po smrti bezdětného Petra Kaplíře připadl Vimperk Petrovi příbuznému Zdeňku Malovci z Chýnova. Zdeňkův syn Petr Malovec se však v roce 1547 zúčastnil stavovského povstání na straně českých stavů. Povstání skončilo neúspěchem a Petr byl potrestán zabavením vimperského a bavorského panství. Následovalo rychlé stěhování majitelů vimperského panství,¹⁷ které se podepsalo na jeho postupném úpadku, zadlužení a vykořisťování vimperských měšťanů.

1.2.6 Sto let rozkvětu Prachatic pod správou Rožmberků

Podobným vývojem prošlo také město Prachatice. Roku 1501 ho opět získali do svého majetku Rožmberkové.¹⁸ Následovalo období rozkvětu a blahobytu, přerušené jen velikým požárem v roce 1507, ze kterého se však město prosperující z důvodu obchodu na Zlaté stezce brzy vzchopilo. Ve městě působili italscí stavitelé, kteří pomáhali vybudovat městečské hradby, radnici a řadu dalších překrásných dodnes stojících renesančních staveb.

Roku 1601 prodal poslední Rožmberk Petr Vok Prachatice císaři Rudolfu II., který jim roku 1609 udělil status královského města. Tou dobou však již blahobyt Prachatic začal uvadat. Solnímu obchodu na Zlaté stezce stále více konkurovali rakouští Habsburkové a bavorscí vévodové, kteří začali dovést k piváři s lpeš západní čechy a české Budjovice.

¹⁷ Roku 1553 komora prodala Vimperk Jáchymovi z Hradce, který jej obratem prodal Vilémovi z Rožmberka. Poslední Rožmberk Petr Vok jej roku 1601 prodal Volfu Novohradskému z Kolovrat. Po jeho smrti roku 1609 došlo k rozdělení panství mezi syny Zdeňka a Jáchyma, kterému připadl Vimperk. (JOHN, 1979, str. 108)

¹⁸ Poprvé bylo v polovině patnáctého století na krátkou chvíli v držení Oldřicha z Rožmberka, který jej uchwátí z rukou Jana Smila z Křemže. (FENCL, 2007, str. 8)

1.2.7 Třicetiletá válka na Prachaticku

Po porážce na Bílé hoře 8. listopadu 1620 následovaly tresty pro pánovníky českých stavů a Prachatice, které stály proti Habsburkům, ztratily status královského města. Město drancovala cizí vojska, Vimperkem a Prachaticemi postupně prošlo vojsko Turek, regiment Staropicolominský a další.¹⁹ Válečným útlakem byla porušena mírová smlouva sepsaná v Münsteru a Osnabrücku v roce 1648, ale ztráty, které Prachatice utrpěly během třicetileté války, a úpadek solního obchodování na Zlaté stezce způsobily, že oblast již nikdy nedosáhla bývalé prosperity a bohatství, a Prachatice navždy zůstaly chudým provinčním městem.

1.2.8 Prachaticko v rukou Eggenberků

Prachatice i Vimperk se po třicetileté válce ocitly v držení panovníckého rodu Eggenberků. Vimperku, který se při stavovském povstání postavil na stranu Habsburků, se dostalo několik nových výsad: byly mu přiděleny rozsáhlé pozemky, uděleno právo konání dalších výrobních trhů, byly mu znovu potvrzeny i výsady dřívější, město přesto nevzkvétalo. Obchod po solné stezce skomíral a místo zisků panovníci vydávali, nebo Vimperčtí museli stezku na vlastní náklady spravovat, aniž by z ní měli užitek. Obyvatelé se živili chovem dobytka nebo nádenickou prací a město mělo význam jen díky pivovaru.²⁰

Jediným odvětvím, které přežilo třicetiletou válku na Prachaticku takřka bez úhony a v druhé polovině sedmnáctého století dožilo rozvoje, bylo sklářství. Během války nebyla ani jedna z místních sklářských hutí zničena a po válce postupně bohatly. Koncem 17. století si Janouškova sklárna sídlící pod Boubínem vydobyla svobodnou pověst.²¹ Místní skláři byli ve své době považováni za ceněné odborníky a zdejší sklo se vyváželo do celého světa. Ve dvacátých letech však došlo ke krizi ve sklářské výrobě, která se rozšířila po celých územích, nabídka skla převyšovala poptávku a Eggenberkové přestali ztrátovou výrobu vydržovat: dřívější bylo zachovat cenný les než podporovat prodávající sklářskou výrobu.

¹⁹ JOHN, 1979, str. 140

²⁰ JOHN, 1979, str. 148.

²¹ Později byla huť přejmenovaná na Michlovu po skláři Michalu Müllerovi, který přišel na to, jak vyrábět ušlechtilé, dokonale čiré bílé sklo, jež pojmenoval křídové. Díky jeho objevu bylo tehdy české sklo považováno za nejlepší na světě, předčící dokonce sklo benátské. Müller také jako první sklář na Šumavě zavedl výrobu rubínového skla bez použití zlata. (KUDRLIČKA, Vilém, ZÁLOHA, Jiří: *Umění šumavských sklářů*. První vydání. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1987. Str. 120.)

1.2.9 Prachaticko v rukou Schwarzenberg

Po vyměnění Eggenberku v roce 1719 dostali prachatické i vimperské panství do dědictví Schwarzenbergové, kteří zde vládli až do zániku poddanského zřízení v roce 1848. Prachatice se propadaly do stále hlubší provinciálnosti, zhoršovala se kulturní úroveň města i vzdělání zdejších obyvatel. V ulicích se stále ještě ozývala němčina a v dobách napoleonských válek se jí i v tichá místních obyvatel považovala za Němce.

Ve Vimperku byla situace podobná. Z dochovaných zápisů v německých knihách a kronikách se dá vysledovat, jak byl český jazyk ve městě postupně vytlačován německým. Vimperk byl municipálním městem, jehož magistrát byl zřízen v roce 1791. Jednání městské rady se zapisovala a je patrné, jak kolem roku 1680 mizí zápisy psané v češtině a stále ještě se objevuje němčina. Kniha píjmů z let 1657-1659 je jifi psána jen německy a během následujícího desetiletí se němčina stala jediným úředním jazykem.²²

1.3 Spojení Prachaticka se světem

Prachaticko, které mělo ve středověku silé spojení se světem prostřednictvím Zlaté stezky, se v průběhu šestnáctého a sedmnáctého století ocitlo takřka v izolaci. Prachaticí se pokoušeli slávu Zlaté stezky obnovit a dosáhnout toho, aby přes jejich město vedla zamýšlená státní komunikace, jeffli měla směřovat z Prahy do Bavor, ale neuspěli. Bylo rozhodnuto, že se pro její výstavbu využije vimperská větev stezky. V roce 1805 se započalo s výstavbou a kromě několika kratších úseků v obtížném terénu byla silnice dokončena v roce 1824.²³

Další pokrok ve spojení se světem přinesla železnice, jeffli spojila Prachatice s říenicemi roku 1893 a s Volary 1899. První pokusy o zavedení železnice do Vimperka se objevily roku 1875, kdy město Blatná, Běznice, Strakonice, Vimperk a Kunflvart podala ministerstvu trflby ve Vídni žádost o vybudování železniční trati. Finanční krize výstavbu zbrzdila, ale zákon o úlevách pro místní dráhy vydaný roku 1880 rozpoutal na Prachaticku poněkud živelný rozvoj lokálek, během kterého byla zbudována i trať do Vimperka. Záslouhou správce schwarzenberského velkostatku Aloise Nedobitého, továrníka Karla Kralíka a Františka Maiera získali Vimperští roku 1892 koncesní listinu, na jejímž základě mohli 14. října 1893

²² JOHN, 1979, str. 144.

²³ JOHN, 1979, str. 151.

otevřít nově vybudovanou železniční trať vedoucí ze Strakonice do Vimperka, která urychlila průmyslový vývoj celé oblasti.²⁴

1.4 Průmysl na Prachaticku

Se zavedením komunikací na Prachaticku souvisel především ve Vimperku rozvoj průmyslové výroby. První žádosti o výstavbu průmyslových zařízení místní rada zamítala,²⁵ když však roku 1813 podal sklář Josef Meyr správci vimperského panství návrh na postavení sklárny ve Vimperku, rada mu po dlouhých jednáních vyhověla. 1. října 1816 byl zahájen provoz sklárny, který byl natolik úspěšný, že roku 1819 přibyla ke sklárně ještě brusírna. Roku 1871 se ve Vimperku otevřela druhá sklárna, kterou vystavil Vilém Kralík, její vývoj však citelně zasáhla krize roku 1880.

1.4.1 Tiskárna Johanna Steinbrenera

Kromě skláren se ve Vimperku uchytilo i další odvětví průmyslové výroby. Roku 1855 otevřel Johann Steinbrener²⁶ v domě svého otce knihařskou dílnu spojenou s prodejnou. Podnik se úspěšně rozšířil a proto se Steinbrener rozhodl vystavět pro svou výrobu tiskárnu, kterou spustil 17. února 1872. Zprvu zaměřil jen tiskem modlitebních knífků, ale při prodeji svých výrobků na výrobních trzích zjistil, že místní sedláci nejsou spokojeni se sortimentem nabízených kalendářů. Začal proto tisknout jednoduché kalendáře sloužící pro obveselení i poučení celé rodiny.²⁷

Roku 1874 vydal první tři druhy lidových kalendářů a jeho podnikání bylo tak úspěšné, že v roce 1890 uflámil sklady v Budapešti a v New Yorku a v roce 1910 v deseti dalších evropských městech.²⁸ Do roku 1930 vytiskla tiskárna Steinbrener celkem 34 486 000

²⁴ JOHN, 1979, str. 211.

²⁵ První žádost o povolení zřídit ve Vimperku octárnu podal Matiaš Waldek. Druhou žádost o zbudování továrny na výrobu bavlněného zboží podal František Magerl, ale radní ji zamítli s odůvodněním, že místní obyvatelstvo jen velmi těžko získává obživu a továrna by mnoho z nich mohla připravit o jediný zdroj příjmu v zimním období, kterým je tkaní a pletení. (JOHN, 1979, str. 158.)

²⁶ Steinbrener byl sice Němec, ale jméno rodu Steinbrenerů je ve všech zdrojích uváděno s jedním „n“. Například zápis v městské kronice z roku 1924 ho odkazuje jako Johanna Steinbrenera. (Gemeinde Gedenkbuch der Stadt Winterberg I., 1922-1931, str. 38.)

²⁷ LUKEŠ, Miloslav: *Tiskárny na Šumavě a trochu z historie*. První vydání. Vimperk: Miloslav Lukeš vlastním nákladem, 2007. Str. 19. ISBN 978-80-254-0861-2.

²⁸ JOHN, 1979, str. 182.

kalendář, modlitební knihy produkovala ve dvaceti letech jazycích a zaměstnávala téměř tisíc zaměstnanců, kteří pracovali v několika podnicích na více než 400 tiskárenských strojích.²⁹

1.4.2 Další vimperské průmyslové podniky

Vedle tiskáren a skláren byla ve Vimperku rozvíjená dřevozpracující výroba, se kterou souvisela výstavba sádkárny a kartárny, dále zde byl Schwarzenberský pivovar, firma na zpracování ovoce a zeleniny Budínský a v roce 1903 zahájila ve městě textilní výrobu pražská firma M. Joss a Löwenstein. V prvopočátcích se šlo v domech, ale již v roce 1906 byla vystavěna továrna, která nabídla zaměstnání několika desítkám lidí. Na konci devatenáctého století byl Vimperk nejprůmyslovějším městem prachatického okresu.³⁰

²⁹ LUKEŠ, 2007, str. 21.

³⁰ Naproti tomu Prachatice byly především městem živnostníků, z větších podniků zde vznikla pouze Jungbauerova továrna na výrobu součástek pro elektrotechnickou výrobu a pletárna. (FENCL, 2007, str. 30)

2. Vztahy české a Německé na Prachaticku

V předchozích kapitolách bylo zmínováno, jak se na území Prachaticka začali usazovat první Němci, i jak německé obyvatelstvo dosáhlo takového počtu a vlivu, které ovládlo místské rady a jazyk zápisů v kronikách se změnil na německý. V následujících kapitolách shrnu aspekty soužití české a Německé na Prachaticku a to, jaký na ně měl dopad významné historické události.

2.1 Národnostní proměny na Prachaticku

Na konci devatenáctého a v první polovině dvacátého století žilo na území celého prachatického okresu kolem devadesáti tisíc obyvatel a přibližně polovina z nich se hlásila k německé národnosti.³¹ Ještě ve středověku však bylo Prachaticko osídleno převážně obyvateli českého původu, v době husitské a po dobu poblohorskou byly podle dobových pramenů obce jako Horní Vltavice, Ktiš, Nový Svět, Záblatí a samozřejmě Prachatice a Vimperk výhradně české.³²

Zvrat nastal stejně jako v celých českých zemích po skonění třicetileté války. Tehdy zpusťené a z velké části vyliďněné země začaly houfně osídľovat přistěhovalci ze sousedních zemí. Prachaticko nebylo sice válkami a s nimi souvisejícími morovými epidemiemi zdevastováno toľik jako například úrodné kraje ve středoevropských nížinách, nicméně i zde nastala změna v národnostním složení obyvatelstva, které se začalo dľít na početně již německou enklávu v horských oblastech a stále ještě českou v tšinu v nížinách.

Výrazná změna v zastoupení obou národností nastala až ve 2. polovině 19. století s rozvojem industriální společnosti. Tehdy byly Prachatice i Vimperk městy již převážně německými, o čemž svědčí německé zápisy v pamětních i místských knihách, výsledky obecních voleb, ale například také otevření německého reálného gymnázia v Prachaticích.

³¹ Podle zápisu v prachatické kronice bylo v politickém soudním okrese Prachatice 1. 12. 1930 přítomno 69 215 obyvatel, z toho bylo 36 571 Čechů a 32 575 Němců. (Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941, str. 205.)

³² LEHEČKOVÁ, Vladislava: *Okres Prachatice po roce 1945*. Brno, 2006. Str. 13. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Historický ústav. Vedoucí magisterské práce: PhDr. Libor Vykoupil.

2.2 Sčítání lidu na Prachaticku

Po čínaje rokem 1870 se v Rakousku-Uhersku začalo s pravidelným sčítáním obyvatel.³³ Jedním z ukazatelů, které sčítání tehdy hodnotilo, byla také tzv. obcovací míra, na jejímž základě se dalo usuzovat na zastoupení jednotlivých etnik hližících na sledovaném území. V následující tabulce uvádím pro zajímavost podíly obyvatel Prachaticka a Vimperska hlásících se podle obcovací míry k národnosti české nebo německé.

Tabulka 1

Zastoupení národností na Prachaticku a Vimpersku na základě obcovací míry (v %).

Prachaticko	1880	1890	1900	1910	1921	1930
<i>česká národnost</i>	52,3	51,6	50,4	51,4	55,3	54,4
<i>německá národnost</i>	47,7	48,4	49,4	48,6	44,4	45,5
Vimpersko						
<i>česká národnost</i>	40	40	39,9	41,2	42,8	43,8
<i>německá národnost</i>	60	59,9	60,1	58,8	57	56

Zdroj: Statistický lexikon³⁴

Podle Statistického lexikonu obcí³⁵ žilo v roce 1930 na území Prachaticka 20 524 obyvatel. K české národnosti se jich hlásilo 11 168 a k německé 9 341. V celé oblasti se nacházelo celkem 45 obcí: ve 14 z nich žilo téměř bez výjimky německé obyvatelstvo (nad 90 %), v sedmi národnostně smíšené s převahou německého obyvatelstva (sem patří i Prachatice) a zbylých 24 obcí bylo českých. Na Vimpersku žilo 27 120 obyvatel, z nichž 11 887 bylo českých a 15 195 Němců. Nacházelo se zde 33 obcí, zajímavé však je, že zde nebyly žádné obce smíšené, jen ryze německé, těch bylo 13, a české, kterých bylo 19. Výjimku tvořilo samotné město Vimperk, jehož obyvatelstvo bylo národnostně smíšené: ze 4 939 obyvatel se

³³ ČSÚ: Historie sčítání lidu na území České republiky[on-line]. Poslední aktualizace 18. 1. 2012. [cit. 24. 3. 2013.] Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/historie_scitani_lidu_na_uzemi_ceske_republiky_i

³⁴ Statistický lexikon obcí v Republice československé. Díl I. Země Česká. Praha: Orbis, 1934. Str. 424.

³⁵ Statistický lexikon, 1934, str. 279- 282.

jich 1 185 hlásilo k české národnosti. V následující tabulce uvádím po tyto údaje a N mci i celkový stav obyvatelstva města Prachatic.

Tabulka . 2

Počet obyvatel podle národností v letech 1900 až 1930 v Prachaticích.

Prachatic	1900	1910	1921	1930
<i>e-i</i>	940	1139	1684	2283
<i>N mci</i>	3335	3362	2395	4523
<i>celkem</i>	4333	4523	4309	4745

Zdroj: Gedenkbuch Prachatitz³⁶

2.3 Prachaticko za první republiky

Poátkem dvacátého století nebyly vztahy české a Němci na Prachaticku ideální, ale mezi oběma národnostmi nedocházelo k větší neshodám. Obě etnika měla své vlastní kluby, spolky, sdružení, ale jejich společný život se prolínal. Ke skutečnému vyhrcození národnostního konfliktu došlo až během první světové války a především vznikem československé republiky.

2.3.1 československo české

První světová válka se chýlila ke konci a česká politická reprezentace vedená Masarykem (rozený Masárik)³⁷ v zahraničí i doma usilovně pracovala na plánu sloučení těchto zemí rozpadajícího se habsburského impéria do jedné. 28. října 1918 se Čechy, Morava, Slezsko, Podkarpatská Rus a Horní Uhry (po první světové válce přejmenované na Slovensko)³⁸ spojily v jeden stát – československo. Nesloučila se však pouze území, ale především odlišná etnika, uznávající různé kulturní zvyklosti a politické tradice, čímž došlo k narušení statu quo ante a k rozdmýchání nových vášní. Češi a Slováci ze dne na den vystoupili na pozici dominantní skupiny mnohonárodnostního státu Němce a Masaryk.³⁹ Na jedné straně jistě panovalo nadšení, na druhé však nastalo velké rozčarování. Především Němci (k nimž se

³⁶ Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941, str. 109, 204.

³⁷ HEIMANN, Mary: *Czechoslovakia the State that Failed*. New Haven and London: Yale University Press, 2009. Str. 3. ISBN 978-0-300-14147-4

³⁸ HEIMANN, 2009, str. 1.

³⁹ HEIMANN, 2009, str. 46.

hlásili i n mecky hovo ící fíidé!) se tímto aktem ocitli v nezávid níhodné pozici. Premiér Kramá na první sch zi Národního shromáfd ní prohlásil, fle ší *V rni své minulosti i svým demokratickým tradicím, nechceme své krajany n mecké - postaví-li se loyáln na p du na-eho státu - nijak zkracovati v kulturním a jazykovém jejich rozvoji. Ná-stát ov-em bude eským státem,*⁴⁰ ímfl dal jasn najevo, fle eskoslovensko bude nadále státem pro echy (!) a ostatní v n m budou bráni jako men-ina.

2.3.2 P íprava sudetských N mc na p ipojení k N mecku

N mci se s novou pozicí nesmi ovali snadno, ehofl si p edstavitelé nového eskoslovenského státu byli dob e v domi. Antonín ^TMehla a Alois Ra-ín se pokusili zástupc m sudeton meckých politik ⁴¹ nabídnout dohodu, jeff v-ak nezahrnovala nabídku samostatného svrchovaného území, na kterém N mci trvali. Proto dohodu s echy odmítli a 30. íjna vyhlásili ty i vlastní samosprávné celky: Sudetenland (ást Orlických hor a severní Moravy), Deutschböhmen (severní pohrani í), Deutschsüdmähren (jiflní Morava) a Böhmerwaldgau (u hranice s Bavorskem s centrem v Prachaticích).⁴² N mc m muselo být z ejmé, fle tyto um le vytvo ené celky nejsou samy o sob íivotaschopné, bylo tedy patrné, fle po ítají s jejich pozd j-ím p i len ním k sousedním stát m, tedy k N mecku a Rakousku.⁴³ Vzniklé státní celky v-ak je-t v roce 1918 obsadilo vojsko a snaha N mc o odtrfení od eskoslovenska skon ila fiaskem.

2.3.3 N mci men-inou

Ze s ítání obyvatel z roku 1921 plyne, fle v eskoslovensku tehdy fíilo 3 061 369 obyvatel n mecké národnosti. V celkovém po tu 10 005 734 obyvatel eskoslovenské republiky tvo íli N mci zhruba 30 %.⁴⁴ Krom nich zde fíila je-t po etná men-ina polská a ma arská a tak bylo jasné, fle pokud chce eskoslovensko udrflet klid doma i v celé st ední Evrop , musí právo men-in n jak o-et it. 10. zá í 1919 podepsala eskoslovenská republika v Saint-Germain-en-Laye smlouvu, v rámci nífl se zavázala chránit práva národnostních,

⁴⁰ Domácí štěstí: jak probíhaly volby prvních československých prezidentů. (Stenografický zápis z ustavující schůze Národního shromáždění ve čtvrtek 14. listopadu 1918.) *Britské listy* [online]. Poslední aktualizace 25. 1. 2003. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/12604.html>

⁴¹ Rudolfa Lodgmanovi von Auen a Josefu Seligerovi (HEIMAN, 2009, str. 40)

⁴² HEIMANN, 2009, str. 40.

⁴³ MAKRLÍK, Václav: *Češi a Němci, studie proveditelnosti společných dějin a budoucnosti*. První vydání. Praha: Ideál, 2009. Str. 259. ISBN 978-80-86995-07-6

⁴⁴ ARBURG, Adrian Von, STANĚK, Tomáš: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Dokumenty z českých archivů. Díl II. Svazek 1. Duben-srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování. 1. vydání. Příloha CD ROM. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-71-2*

náboženských a rasových menšin hýjících na jejím území. Ve stejném duchu potom navázala i v první ústavní listině československé republiky z roku 1920⁴⁵ a následně prováděním zákonem o zásadách jazykového práva v republice československé⁴⁶.

Ve dvacátých letech došlo postupně v celém československu, tedy i na Prachaticku, k uklidnění situace a Němci (i ostatní menšiny) se začali vyrovnávat s postavením, v jakém se ocitli. Snad za to mohla i skutečnost, že československo se vzmohlo po hospodářské stránce a Němci v českých zemích se mohli lépe nejl jejich soukmenovci v poraženém, válkou rozvráceném Německu.⁴⁷

2.3.4 Soužití českých a Němců na Prachaticku ve třicátých letech

Ve třicátých letech se sice společenský život českých a Němců na Prachaticku neustále prolínal, ale obě národnosti byly vedle sebe více méně odděleny. Msto Prachatic bylo dokonce v té době rozděleno i teritoriálně, část ležící pod Dolní branou náležela českým a část nad Dolní branou obývali Němci.⁴⁸ Souběžně zde existovaly české a německé školy, české a německé knihovny i české a německé spolky, ale obě národnosti se často setkávaly v rámci rozmanitých společenských akcí a jiných příležitostí. Prachatictí Němci se sdružovali především ve spolku Deutscher Böhmerwaldbund a českým se jako protiváha nabízela Národní jednota pošumavská.⁴⁹ Kromě toho zde existovalo 19 českých a 24 německých spolků v té době obdobného zaměření jako například divadelní i myslivecký spolek nebo rodinné sdružení.⁵⁰

Poněkud jiná byla situace ve Vimperku, který byl místem převážně německým. V té době zdejších spolků náležela Němcům, českých spolků zde vznikalo málo a často měly jen krátkou životnost, nebo ve městě s Německem v té době bývalo na české organizované aktivity pohleděno se zjevnou nevěřivostí.⁵¹ (O síle obou národnostních enkláv vypovídá

⁴⁵ Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

⁴⁶ Zákon č. 122/1920 Sb., podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

⁴⁷ MAKRLÍK, 2009, str. 284.

⁴⁸ KLIMEŠOVÁ, Kateřina: *Odraz let 1930-1938 v českém menšinovém týdeníku Zájmy Pošumaví*. In Zlatá stezka 12-13, 2005-2006. Str. 17. Prachatice: Prachatické muzeum, 2006. ISBN 80-902990-5-9.

⁴⁹ KLIMEŠOVÁ, 2005-2006, str. 18.

⁵⁰ Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941, str. 208.

⁵¹ JOHN, 1979, str. 219.

například také to, že vimperská kronika je až do sklonku druhé světové války psaná výhradně německy, zatímco v prachatické kronice jsou od roku 1932 vedeny zápisy v češtině.)

2.3.5 Hospodářská krize na Prachaticku

Ve třicátých letech se v Československu začal silně vzdmáhat německý nacionalismus, který nemalou měrou přispěl k hospodářské krizi třicátých let. Ta se do Československa přenesla později než do zbytku Evropy, a její dopad citelně pocítily především pohraniční oblasti, které se tradičně orientovaly na textilní a sklářský průmysl. Obyvatelstvo Prachaticka krize nezasáhla stejnou měrou jako například sever republiky, což souviselo zejména s tím, že hlavní obživou místních obyvatel byla zemědělská výroba.⁵²

Jiné to však bylo s hospodařením samotných Prachatic. Roku 1933 se město ocitlo v tak složité ekonomické situaci, že zemský úřad nechal obecní zastupitelstvo na jeho vlastní fládu rozpustit⁵³ a řízením města pověřil dosazeného vládního komisaře.⁵⁴ Po jeho nástupu do funkce se situace uklidnila a vánoce se znovu probudily až s volbami v roce 1935.

Ve Vimperku, který byl v porovnání s Prachaticemi více orientovaný na průmyslovou výrobu, se krize projevila poklesem výroby a zvýšenou nezaměstnaností. V městě byl založen spolek na podporu nezaměstnaných a také místní komunistická organizace, jejíž základna byla mnohem početnější než v sousedních Prachaticích. 26. 2. 1934 se ve vimperském hostinci u Wieserů pořádala divná schůze KSČ, na níž se sešlo asi 300 lidí.^{55,56}

⁵² KLIMEŠOVÁ, 2005-2006, str. 19.

⁵³ Na své funkce tehdy rezignovali všichni zástupci českých politických stran a v obecním zastupitelstvu zůstali jen 3 komunisté a 16 zástupců německých stran. Odchodem Čechů přišlo zastupitelstvo o možnost usnášet se v hospodářských otázkách a Němci proto rozhodnutí zemského úřadu napadli s tím, že čeští zástupci neměli k rezignaci věcný důvod, ale učinili tak hlavně z důvodů nacionálních. Čeští zástupci se ohradili, že je k jejich rozhodnutí vedlo zaprvé špatné hospodaření obce a zadruhé fakt, že je obec spravována v národnostním duchu německém bez ohledu na to, že čítá skoro polovinu českého obyvatelstva. (Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941, str. 77.)

⁵⁴ O složitosti soužití dvou národností v jednom malém městečku svědčí zápis v prachatické kronice týkající se právě tohoto komisaře. „Čeští zástupcové...očekávají, že politický úředník bude spravovat obec nestranně, řídit se jen zájmy obce, a že i v případech, kde nutno respektovat národnostní poměry, bude vůči Čechům i Němcům postupovat stejně spravedlivě...“ (Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941, str. 75.)

⁵⁵ JOHN, 1979, str. 241.

⁵⁶ Ve stejném hostinci se o deset let později (2. 5. 1944) konala schůze vimperské pobočky NSDAP, na níž byl promítán film a vedena přednáška „O zákonech židovstva“. (Gedenkbuch der Stadt Winterberg II., 1932-1945, str. 687.)

2.3.6 Volby na Prachaticku a Vimpersku

Volby do poslanecké sněmovny se konaly 19. 5. 1935. Ve Vimperku přitom získala nejvíce hlasů Henleinova Sudetoněmecká strana (1 380), druhá se umístila Německá česká sociální strana (485 hlasů) a třetí Německá sociální demokracie (366 hlasů). Na čtvrtém místě byli komunisté se ziskem 195 hlasů, zatímco hlasy odevzdané českým stranám se daly počítat pouze na desítky.⁵⁷

V Prachaticích volby do poslanecké sněmovny také potvrdily nárůst popularity Henleinovy Sudetoněmecké strany. Zvítězila s počtem 964 hlasů a celkově získaly německé strany 1 317 hlasů, české 1 120 a komunisté 195. Volby do okresního zastupitelstva konané o dva týdny později dopadly podobně. Přestože nato se však konaly volby do obecního zastupitelstva, ve kterých sice opět zvítězila Sudetendeutsche Partei, ale českým stranám se nepodařilo dát dohromady dost hlasů, aby získaly 52 % mandátů v místní radě. Čeští prachaticí zástupci se ujali vedení města a na první schůzi zastupitelstva si po téměř čtyřech letech zvolili starostou města Čecha.⁵⁸

Nehledě na výsledek voleb do obecního zastupitelstva ale bylo zjevné, že německý nacionalismus na Prachaticku zapustil kořeny.

2.4 Druhá světová válka na Prachaticku

Němci, kteří se v důsledku neutrální hospodářské i národnostní situace cítili nespokojeni, byli v té době přesvědčeni, že na své sebeurčení mají nezpochybnitelné právo a že připojení k Německu by jejich problémy vyřešilo. Henleinova úzká propagandistická skupina stále agresivněji v ústeckoslovensku, je v jejich nárocích jen utvrzovala. Velký obrát v sudetoněmecké politice přinesl Hitler v projevu v říšském sněmu (20. 2. 1938), ve kterém přímo oslovil německou menšinu v ústeckoslovenské republice, a pokud v ní svou řečí vzbudil dojem, že připojení Sudet k Velkoněmecké říši je na dosah, tak po anšlusu Rakouska 13. 3. 1938 ušlo tom byla v té době sudetských Němců přesvědčena. Na sjezdu v dubnu roku 1938 Henleinova strana vystoupila s tzv. karlovarským programem nazvaným Grundplanung O.A.

⁵⁷ Gedenkbuch der Stadt Winterberg II., 1932-1945, str. 156-157.

⁵⁸ Němci, převážně zástupci SdP, si stěžovali na průběh voleb, poslanec A. Jobst vznesl dokonce interpelaci u ministra. Nelíbila se jim aktivita místní Národní jednoty pošumavské, která před volbami tiskla a roznášela letáky psané nejen česky ale i v němčině. Námitky německých stran však byly zamítnuty. (KLIMEŠOVÁ, 2005-2006, str. 21.)

V podstatě se jednalo o plán na likvidaci českého národa shrnutý do –esti článků. Program mimo jiné stanovil, že se z etelem na vzájemné míšení krve od germánského úsvitu nemají být Češi považováni za svébytnou národnost a obsazení českých zemí se má vyložit jako národnostně výhodný ješení, nebo Němci tvoří v československu tvrtinu obyvatel, zatímco Češi by v Německu představovali pouhých 8 %.⁵⁹ Československá vláda na něj z pochopitelných důvodů nemohla přistoupit a tlak SdP se zhoršoval.

2.4.1 Mobilizace na Prachaticku

Sílicí nacionalistické tendence byly známy i na Prachaticku. 20. dubna u příležitosti narození Hitlera vyvěsili Němci na několika místech v Prachaticích rudou vlajku s hákovým křížem. Podobně i prvomájových oslavách zdobily ulice vedle vlajek československých i dlouhé rudé prapory s bílým kolem a černým hakenkrajcem uprostřed a ulicemi pochodovali Němci v trojstupech a zdravili vztyčenými pravicemi (viz příloha 1).⁶⁰

V úřevenci vyrazil Konrád Henlein na generální inspekci prachatického okresu. Navštívil Volary, Kvildu, Kunřvart a Vimperk. V srpnu a září žnlo v Prachaticích i Vimperku stále žast ži Německé: *š Heim ins Reich!š* a *š Es kommt der Tag!š*⁶¹. Na mnoha místech okresu bývaly přes noc zamalovávány české nápisy na vývěskách a ponechány jen ty Německé.⁶² Součástí sudetoněmecké propagandy byly také podvržené letáky, které měly nahodit národní sebevědomí Čechů, jak píše prachatický kronikář, *š rozpolitit duš českého lov kaš* (viz příloha 2). Sudetoněmecký tlak natolik zesílil, že 16. září československá vláda zakázala SdP další činnost a 23. září vyhlásila celkovou mobilizaci.

2.4.2 Prachaticko za Druhé republiky

29. září 1938 se sjeli do Hnědého domu v Mnichově zástupci Itálie, Anglie, Francie a Německa. Jejich snaha za každou cenu zachovat v Evropě mír vedla k tomu, že Mussolini, Chamberlain a Deladier podepsali s Hitlerem dohodu, na jejímž základě bylo postoupeno pohraniční území československa Německu. Prachaticko, ležící poblíž hranic, mělo být tím celé zabráno. Z tehdejšího politického okresu Prachatice, který žítal 125 obcí, připadlo na

⁵⁹ RICHTER, Karel: *Češi a Němci v zrcadle dějin. Od nejstarších časů-květen 1938*. První vydání. Akcent: Třebíč, 1999. Str. 263. ISBN 80-7268-054-4

⁶⁰ VAČKÁŘ, Miloslav: *Prachatice v létech 1938 až 1945*. Str. 4. Strojopis, vydáno vlastním nákladem roku 1988 v Prachaticích.

⁶¹ „Domů do říše!“, „Přijde den!“ (Pozn. autorky.)

⁶² VAČKÁŘ, 1988, str. 5.

základ mnichovské dohody 43 obcí Německu. Pod německou nadvládou se ocitla defilová obranná organizace, přemyslovská státnice, město Vimperk a nakonec i Prachatice.

Zatímco ve Vimperku bylo od počátku jasné, že spadá do okupované zóny, v Prachaticích panovala mezi místními Němci nejistota. Nová hranice měla vést těsně podél města, ale Prachatickým se toto rozhodnutí nezamlouvalo. Vyslali proto k Hitlerovi delegaci vedenou poslancem Jobstem, která dosáhla toho, že do města byla poslána mezinárodní komise.⁶³ Ta Prachatice navštívila 5. října a dodatek je doporučil přivést do zaboru. Ve čtvrtek 6. října v polední době ministerstvo vnitra Prachatickým telefonicky oznámilo, že je 8. října společně s Vimperkem zabírá území německé vojsko.⁶⁴

V noci z 6. na 7. října se vimperští i prachatictí Němci, kteří byli a nemohli odejít od nacistů, vydali na úprk do vnitrozemí s majetkem, který dokázali přivést. Evakuace nebyla dobře organizována, bylo připraveno málo nákladních vozů a obyvatel musela své věci zanechat v domě.⁶⁵ Stahovaly se české podniky, školy, spolky i hasičský sbor. V Prachaticích a Vimperku zůstala jen hrstka těch, kdo zde měli nemovitý majetek, živnosti a hospodářství.

8. října vpochoďovalo do vimperských a prachatických ulic asi 4 000 příslušníků německé armády a ordnerů.⁶⁶ V obou městech byli s bouřlivým jásotem vítáni místními německými obyvateli.^{67,68} Po městech byly vylepovány plakáty s nápisy: *š Deutsche Volksgenossen in Böhmerwalde! Das unglaublich scheinende ist Wirklichkeit geworden! Das Ziel, für das wir und unsere Vorfahren kämpften, ist erreicht! Das Heimat ist frei!*⁶⁹ Místní Němci od počátku dávali najevo, že si nepřejí, aby zde zůstali Němci. Německí vojáci se k českému obyvatelstvu chovali vcelku slušně, ale ordneri s ním zacházeli hrubě. Prováděli domovní prohlídky, zabavovali československé vlajky a na místě jim ukázali, k lidem se chovali

⁶³ Řada nezabraných obcí tehdy usilovala o německé obsazení dodatečně, například jihozápadně od Českých Budějovic vznesla 12. 10. jedna deputace takovou prosbu za čtrnáct převážně německých obcí. Žádosti vyřizovala kancelář Karla Hermanna Franka sídlící v Chebu. (ZIMMERMANN, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha: Orbis, 2001. První vydání. Str. 67. ISBN 80-7260-055-9.)

⁶⁴ VAČKÁŘ, 1988, str. 9.

⁶⁵ VAČKÁŘ, 1988, str. 10.

⁶⁶ Ordneři – Sudetoněmecký sbor dobrovolníků (Sudetendeutsches Freikorps). Ozbrojené oddíly sudetských Němců podléhající Henleinovu velení. Byl založen 17. září 1938 a už v říjnu čítal kolem 40 000 mužů, často Němců uprchlých z Československa do říše. 9. října 1938 byl rozpuštěn. (ZIMMERMANN, 2001, str. 84 -85.)

⁶⁷ JOHN, 1979, str. 263.

⁶⁸ VAČKÁŘ, 1988, str. 12.

⁶⁹ Naši šumavští soukmenovci! To, co se zdálo nemožným, se stalo skutečností! Bylo dosaženo cíle, za který jsme bojovali my i naši předkové! Domovina je svobodná! (VAČKÁŘ, 1988, str. 14.)

pový-enecky.⁷⁰ V obou městech se pojmenovávaly ulice, v Prachaticích například Kolní na Hermann Göring Strasse, Jateční na Strasse SA, Dolní náměstí na Konrad Henlein Platz.⁷¹

eské firmy se v tichou buď přestěhovaly do vnitrozemí, nebo byly svými majiteli rovnou zlikvidovány. Na které, jako například eskou tiskárnu Antonína Třáčka v Prachaticích, zavázali Němci. Byly zavírány eské školy, ruiny spolky a organizace.⁷² Úřady politické správy se na zabraném území řídily eskoslovenskými státními předpisy až do 20. listopadu, kdy došlo k jejich zrušení a ke zřízení landráta (říšskoněmeckých správních úřadů). Prachatice i Vimperk se staly sídlem landráta s nadřízeným orgánem v Bayreuthu, kde měla sídlo východní marka (Bayerische Ostmark).⁷³

Výrazně se proměnila národnostní struktura obyvatelstva: v Prachaticích celkový počet obyvatel poklesl na 3 247, z toho německých bylo asi 300.⁷⁴ Ve Vimperku zůstalo 4 950 obyvatel, ze kterých bylo 4 680 Němců. Počet vimperských německých klesl na 270.⁷⁵

Tragédii německá Prachaticku završily doplňující volby do říšského sněmu, které se konaly 4. prosince 1938. Probíhaly pod heslem *„für den Führer dein ja“*⁷⁶ a předsáhla jim masivní propaganda, v níž se německým zdálo, že se nejedná o plebiscit a výsledky voleb v žádném případě nebudou mít vliv na územní rozložení. Naopak, případné zakroužkování volby šNEÖ by mohlo mít nepříjemný dopad, protože občan by si tím znepřátelil německé obyvatelstvo.⁷⁷

Nacisté mohli být s výsledkem voleb spokojeni: volební účast na všech sudetských územích dosáhla 98,62 % a 98,78 % voličů vyslovilo souhlas s vřdcem.⁷⁸ V Prachaticích bylo pro 2 043 obyvatel a jeden proti.⁷⁹

⁷⁰ Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941, str. 314.

⁷¹ Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941, str. 315.

⁷² GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a*. První vydání. Str. 554. Praha, Litomyšl: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-582-0

⁷³ JOHN, 1979, str. 269.

⁷⁴ VAČKÁŘ, 1988, str. 16.

⁷⁵ JOHN, 1979, str. 264.

⁷⁶ „Tvé ano vůdci“. (Pozn. autorky.)

⁷⁷ Goebbels hovořil s Henleinem o taktice tohoto „boje“ a už 2. října 1938 si poznamenal do deníku: „Provedeme tenhle volební boj chytře a mazaně. I z Čechů nás bude volit spousta lidí.“ (ZIMMERMANN, 2001, str. 93.)

⁷⁸ ZIMMERMANN, 2001, str. 97-98.

⁷⁹ VAČKÁŘ, 1988, str. 32.

2.4.3 Protektorát Čechy a Morava

Po po áte ním nad-ení se nálada Němců na sudetském území ustálila na jakémsi pocitu spokojenosti a zadostiučinění. Všeobecný souhlas s připojením lze vyvodit i z toho, jak nad-ení a v jakém poměru vstupovali do různých spolků a organizací: například do Hnutí německých žen (Deutsches Frauenwerk) brzy po připojení vstoupilo 92 % sudetských žen, rolníci se houfně hlásili do Kreisbauernschaft, mládež do Hitlerjugend.⁸⁰ Mnoho sudetských Němců usilovalo také o členství v NSDAP, kde procházeli politickým školením a byla jim vztahována disciplína a oddanost vůči a hnutí. Agresivní agitace a skandování hesel nemálo z nich naprosto zfanatizovaly. Z kraje roku probíhaly odvody k povinné vojenské službě a v NSDAP si pochvalovali, že muflí na území Sudet rukovali rádi a s nad-ením.⁸¹

Prachatic se 13. března staly opět posádkovým městem a vojenská posádka byla doplněna motorizovaným vojskem a dvěma armádními vlaky plnými vojáků. Následujícího dne přijely do města další vlaky s vojskem i motorizované jednotky a ve středě 15. března vyrazilo celé vojsko z Prachatic směrem na Vodňany.⁸² Německá armáda obsadila zbytek československa a zabrané území bylo výnosem Adolfa Hitlera prohlášeno Protektorátem Čechy a Morava. 18. března jmenoval Hitler říšským protektorem Konstantina von Neuratha, který se 5. dubna ujal svého úřadu.⁸³

2.4.4 Prachaticko ve válce nových letech

V pátek 1. září vtrhl Hitler do Polska a 3. září vypověděl Anglii a Francii Německu válku. Na Prachaticku tento vývoj přejímaly povinné odvody všech muflů narozených v letech 1906 až 1917, které byly vyhlášeny 22. května, i výstavba nových kasáren, která probíhala v červnu. Po vyhlášení války narukovali 21. září další muflí a zemědělské práce⁸⁴ museli převzít ženy a starší obyvatelé. 20. října probíhaly odvody dětí, která musela nastoupit plnou pracovní povinnost vůči. V lednu roku 1940 přišlo do prachatického obvodu na 700 dalších výzev k nastoupení vojenské služby.⁸⁵

⁸⁰ ZIMMERMANN, 2001, str. 114.

⁸¹ VAČKÁŘ, 1988, str. 35.

⁸² VAČKÁŘ, 1988, str. 36.

⁸³ To bylo důležité proto, aby vyvrátil v cizině značně rozšířený názor, že dosazení říšského protektora bylo pouhým politickým gestem. (BRANDES, Detlef: Češi pod německým protektorátem. Druhé vydání. Praha: Prostor, 2000. Str. 37. ISBN 80-7260-028-1.

⁸⁴ Žně na Prachaticku tou dobou ještě nebyly ukončeny. (VAČKÁŘ, 1988, str. 39.)

⁸⁵ VAČKÁŘ, 1988, str. 40.

Nedlouho po začátku války s Polskem se v těchto oblastech objevili první váleční zajatci. Do Prachatic i Vimperka přibyli nejprve Poláci, ale uflivěrvnu také Belgičané a Francouzi. Ve Vimperku došlo mezi francouzskými a belgickými zajatci ke sporům, proto byli Belgičané později rozvezeni na Kvildu a do Klásterce.⁸⁶ Zajatce v obou městech stěží zvládní vojenské jednotky a styk s místními obyvateli jim byl zakázán. Ozbrojení strážníci však s nimi v dohledu poněkud polevili, a v roce 1944 jim mohli francouzští zajatci volně chodit mezi prachatické obyvatele a dokonce i na pivo do hostince.⁸⁷

Německo pocívalo stále větší nedostatek pracovních sil a zajatce využívalo na práce v zemědělství i v továrnách. Zajatci prováděli výkopy pro kanalizaci nebo rozvody telefonního vedení, pomáhali s úklidem města, ve Vimperku i s hašením požárů.⁸⁸ Podle vimperského kronikáře zde ještě v roce 1944 pracovalo 200 francouzských válečných zajatců.⁸⁹ Ani zajatci však nestačili chybějící pracovní síly doplnit, a proto Německo nechalo uzavřít všechny tzv. postradatelné podniky, což se ve Vimperku dotklo například nakladatelství a knihárské výroby firmy Steinbrener. Z celého závodu byla ponechána v provozu jen tiskárna, která dále tiskla jen potravinové lístky, fležní jízdenky a poštovní polní dopisnice.⁹⁰

Během roku 1944 se nad Vimperkem i Prachaticemi začala objevovat spojenecká letadla, v říjnu shodila u Vimperka bomby, které dopadly u Solné Lhoty a zabily tři lidi. V listopadu se nálety opakovaly a kromě bomb, které letadla shodila například na rašelině u Kvildy⁹¹, zasypávala zem také letáky s nápisy: *„Wir werden Euch Sudetendeutsche nicht vergessen und kommen stets zum Mittagessen.“*⁹²

2.4.5 Jaro roku 1945 na Prachaticku

Po začátku roku 1945 prolétala letadla spojenců nad Vimperkem i Prachaticemi často, a to byly vyhlásovány také plané letecké popluchy. V březnu a dubnu bývalo slyšet bombardování z Rakouska a letadla přelétala nad Prachatickem a Vimperskem, aby

⁸⁶ JOHN, 1979, str. 270.

⁸⁷ VAČKÁŘ, 1988, str. 48.

⁸⁸ Gedenkbuch der Stadt Winterberg II., str. 688.

⁸⁹ Někteří zůstali až do května 1945. (JOHN, 1979, str. 270.)

⁹⁰ Gedenkbuch der Stadt Winterberg II., str. 694.

⁹¹ Kdesi poblíž těchto rašeliníšť měla být ukryta tajná podzemní továrna na výrobu leteckých součástek. (Gedenkbuch der Stadt Winterberg II., 1932-1945, str. 698.)

⁹² „My na vás, Sudeťáci, nezapomeneme a vždycky na oběd se tu ukážeme“. (Podle vimperské kroniky docházelo k náletům obvykle kolem poledního. Pozn. autorky.)

monitorovala pohyb n meckých kolon, které mí ily do Bavorska.⁹³ V dubnu projely p es Prachaticko v odstupu n kolika dn po sob desítky nákladních i osobních aut. D stojníci SS v nich prchali ze slovenské fronty a vedoucí NSDAP se stahovali do Bavor a s sebou odvářeli bedny materiálu.⁹⁴ 24. dubna dostali prachati tí ú edníci landrátu a okresního vedení NSDAP rozkaz, aby bezodkladn zni ily ve-keré u nich uložené písemnosti. Spalovali je v haldách na zahrad domu, v n mfl sídlil ú ad. Pálení probíhalo n kolik dn .⁹⁵

Po-ta nefungovala, noviny (v etn pasovského tisku) p estaly vycházet, osobní vlaky nejezdily, dráhu vyuffivaly jen vojenské transporty. Po silnicích proudily kolony vojenských aut s uprchlíky. Nespo et uprchlík byl ubytován v rodinách i provizorn v továrních halách. Ve skladi-ti firmy Steinbrener ve Vimperku bylo v b eznu do asn ubytováno asi 500 uprchlík z N mecka, Slezska i odjinud.

1. kv tna 1945 ve 22: 25 hlásil v Prachaticích n mecký rozhlas, že Adolf Hitler zem el p i bombardování Berlína. Druhý den visely na stoffárech ú ad prapory s hákovým k íflem na p l ferdí.⁹⁶ í-e sp la ke svému konci.

2.4.6 Konec války na Prachaticku

6. kv tna 1945 byl Vimperk obsazen p íslu-níky 252. americké motorizované divize. Ten samý den se zde poprvé se-el národní výbor, který za al ídit flivot v osvobozeném m st .⁹⁷ Prachatice si na osvobození musely je-t po kat. V noci na 7. kv tna kapitulovala Dönitzova vláda a konec vále ných akcí byl stanoven na 9. kv tna 0:00 hodin.⁹⁸ Na druhý den se v Prachaticích poprvé se-el revolu ní národní výbor a sou asn do m sta p i-li partyzáni vedení generálem Suchardou. 8. kv tna lenové prachatického národního výboru odjeli do Vimperka pro vojáky americké armády, kte í se s nimi vrátili do Prachatic a dojednali kapitulaci s místní n meckou vojenskou posádkou. Ta téhoř dne slořila zbran , opustila Prachatice a odjela sm rem na Volary. Ob m sta od toho dne ídily národní výbory v sou innosti s americkou armádou a partyzánským oddílem Tmava II generála Suchardy. Válka na Prachaticku skon ily.

⁹³ JOHN, 1979, str. 273.

⁹⁴ VAČKÁŘ, 1988, str. 61.

⁹⁵ VAČKÁŘ, 1988, str. 62.

⁹⁶ VAČKÁŘ, 1988, str. 64.

⁹⁷ Pamětní kniha města Vimperk, 1945-55, str. 13.

⁹⁸ BRANDES, 2000, str. 470.

2.5 Povále né eskoslovensko

Základy povále ného režimu eskoslovenska se začaly rýsovat v březnu roku 1945. Prezident Eduard Beneš odjel z Londýna do Moskvy, aby zde dojednal vládní program, který měl po ukončení války řídit chod státu. Nově ustavená vláda se v dubnu usídlila v Košicích, prvním v té době osvobozeném městě v eskoslovensku, a 5. dubna 1945 zde vyhlásila Košický vládní program. Podle něj měla nová vláda být *š vládou široké Národní fronty česká a Slovák, tvořenou představiteli všech sociálních slopek a politických směr, které doma i za hranicemi vedly národní osvobozenecký zápas za svržení německé a maarské tyranie.*⁹⁹ Konzervativní strany včetně nejvládnějšího sdružení agrárníků byly za spolupráci s nacisty po Mnichovské dohodě zakázány.¹⁰⁰ Vláda souhlasně prohlásila, že ve svém souhlasném složení považuje *š své poslání za časov ohraničené. Po osvobození ostatních částí republiky a zejména pak českých zemí bude ve smyslu ústavního dekretu prezidenta republiky na podklad národních výborů zvoleno a svoláno Prozatímní národní shromáždění.*¹⁰¹

Vzhledem k tomu, že se Prozatímní Národní shromáždění sešlo poprvé až 10. října 1945, byla zákonodárná moc státu do té doby nahrazena vydáváním prezidentských dekretů (tzv. Benešovy dekrety). Mezi nejdelejší z nich z hlediska tématu této práce patří tzv. velký retribuční dekret o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimoádných lidových soudech¹⁰², dekret o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa¹⁰³, dekret o neplatnosti některých majetkovoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústav¹⁰⁴ a dekret o úpravě eskoslovenského státního občanství osob národnosti německé a maarské¹⁰⁵. Poslední jmenovaný byl pro poválečné dělení na Prachaticku střejním.

⁹⁹ Košický vládní program. Program nové čs. vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Svoboda, Praha 1984. Páté vydání (ve Svobodě třetí). Čl. I, str. 9.

¹⁰⁰ Na Slovensku byla mimo zákon postavena Hlinkova ľudová strana.

¹⁰¹ Košický vládní program, Čl. I, str. 10.

¹⁰² Dekret č. 16/1945 Sb. vydaný 9. července 1945.

¹⁰³ Dekret č. 12/1945 Sb. vydaný 23. června 1945.

¹⁰⁴ Dekret 5/1945 Sb. vydaný 23. května 1945.

¹⁰⁵ Dekret č. 33/1945 Sb. vydaný 2. srpna 1945.

2.6 Národnostní vztahy po skonění války

Československo se vrátilo zpět na mapy. Před Mnichovem bylo státem více národností, téměř třetinu jeho obyvatelstva tvořili Němci, kteří měli později významný podíl na okupaci a zničení republiky. Aby se předešlo budoucím etnickým konfliktům, vypracovaly ještě za války český odboj a exilová vláda plán vedoucí k dosažení národnostní homogenity. Benešovi do roku 1942 předkládal návrhy na různé dílčí odsuny Němců z pohraničí, dokonce navrhoval umožnit Němcům samosprávu v demokratickém režimu¹⁰⁶, ale po atentátu na Heydricha, respektive po následných odvetných opatřeních, přijal postoj domácího odboje a prosadil návrh na odsun Němců nejprve ve Velké Británii, v roce 1943 v USA a nakonec i v Sovětském svazu. Vytvoření ryze národního státu se tak stalo jedním z hlavních cílů českého odboje¹⁰⁷ a následně také součástí Kočického vládního programu.

Po skonění války byl osud Němců zpečetěn v okamžiku, kdy ho na konferenci v Postupimi odsouhlasili i zástupci tří velmocí - Spojených států, Velké Británie a Sovětského svazu. V usnesení z konference z 2. srpna 1945 se mimo jiné pravilo: *Štáty vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a v Maďarsku, bude třeba odsunout do Německa. Jsou zajedno, že jakýkoliv odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky.*¹⁰⁸

2.6.1 Přípravy na odsun na Prachaticku

Prachaticko, ze kterého před válkou odešla většina obyvatel českého pohraničí do vnitrozemí, stálo nyní před složitým úkolem. Území po staletí osídlené etnicky smíšeným obyvatelstvem bylo náhle obydlené téměř výhradně Němci, kteří měli být během následujících měsíců vystěhováni za hranice.

Podle dobových údajů žilo v květnu roku 1945 ve Vimperku (na základě počet vydávaných potravinových lístků) 6 717 osob. Místních obyvatel německé národnosti bylo 3 333, českých 220. Ostatní byli uprchlíci, většinou opouštějící Němci (2 812).¹⁰⁹ V Prachaticích se podle obecní kroniky v květnu 1945 nacházelo 6 800 a 7 000 Němců a 250 a 300 českých.¹¹⁰ Z toho je patrné, že konec války byl na Prachaticku vnímán poněkud jinak než ve vnitrozemí.

¹⁰⁶ KURAL, Václav: *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. První vydání. Praha: Karolinum, 2002. Str. 179. ISBN 80-246-0360-8.

¹⁰⁷ KURAL, 2002, str. 179.

¹⁰⁸ KURAL, 2002, str. 180.

¹⁰⁹ Gedenkbuch der Stadt Winterberg II., 1932 – 45, str. 721.

¹¹⁰ Pamětní kniha města Prachatic, 1945 – 50, str. 40.

Všeobecná radost, která panovala dále od hranic, byla v pohraničí nahrazena spíše sklíčeností a strachem z budoucnosti.

Místní města a vesnice byly pod správou národních výborů, na které dohlíželi zástupci americké armády. V Prachaticích byl správou města pověřen plukovník Condren¹¹¹, ve Vimperku plukovník Conell¹¹². Z dostupných pramenů je patrné, že Američané nejdříve zabránili lynčování německého obyvatelstva nebo drancování jeho majetku.¹¹³ Němci byli kolektivně prohlášeni za státně nespolehlivé a zbaveni de facto veškerých práv. Dostávali zvláštní lístky na nákup potravin (maso, vejce, mléko nebo ovoce byly pro Němce tabu)¹¹⁴, byli povinni odevzdat veškeré cennosti jako rádia, kola, fotoaparáty, obrazy, šicí stroje a vycházet ven směli pouze označeni flutou připadně bílou páskou s písmenem N na ruce. Němci bedlivě dohlíželi, zda toto nařízení plní, jak je zřejmé z příspěvku v Šumavském hraničáři i podepsaném Hlas z Vimperka: *š Německé Brunhildy na svých procházkách s příslušníky americké armády s oblibou ukazují punočky a flutou pásku zamíňují potajmu za pásek od hodinek.*¹¹⁵

V pohraničí leckde do poslední chvíle panovala nejistota, na kterou Němci doufali, že se nakonec najde méně radikální řešení, ale usnesení Postupimské konference a prezidentský dekret č. 33/1945 učinily jejich naděje marnými. 12. října Šumavský hraničář napsal *š Odsun Němců rozhodnutím, a dále pokračoval: š Hodně pozor je také to, že spojenecké okupační úřady, jejichž rozhodnutí nejen provádí postupimské rozhodnutí, ale dokonce je předstihuje, mluví jednoznačně o všech Němcích bez rozdílu. Spojenci nedělají žádných rozdílů mezi nacisty a tak zvanými antifašisty, jimž se za jiná nebezpečí hemžit naše Pohraničí. Jak vidíte, dalo stanovisko spojenců za pravdu našemu názoru, že musíme vystupovat Němce všechny na rozdíl proti těm, kteří tento požadavek považují za lacinou demagogii.*¹¹⁶

2.6.2 Dobrovolné transfery na Prachaticku

Mnozí Němci se proto rozhodli raději vystupovat rovnou a dobrovolně opouštět Československo. V rámci dobrovolného odsunu odešlo z republiky velké množství německých obyvatel, z dochovaných materiálů však dnes není možné zjistit jejich přesný

¹¹¹ VAČKÁŘ, 1988, str. 78.

¹¹² Pamětní kniha města Vimperk, 1945-50, str. 16.

¹¹³ Například Pamětní kniha města Vimperk, str. 13, VAČKÁŘ, 1988, str. 79.

¹¹⁴ LEHEČKOVÁ, 2006, str. 47.

¹¹⁵ Šumavský hraničář, 7. 9. 1945, str. 4.

¹¹⁶ Odsun Němců rozhodnutím, Šumavský hraničář, 12. 10. 1945, str. 1.

po et.¹¹⁷ Mezi takto vysídlenými byla i německá elita, jejíž odchod byl někdy vnímán nelibě, nebo bohatí Němci si s sebou brali i movitý majetek, s jehož převozem občas vypomáhali američtí vojáci.¹¹⁸ O tom, že podobné odjezdy neproběhly bez povímanutí, svědčí i články z Šumavského hraničáře *ŠKoho vozí Američané?ě. Americký generál Allison J. Barnett podle něho vydal prohlášení, ve kterém stojí, že američtí vojáci mají povšně zakázáno vozit civilisty ve vojenských vozech. Jak se však dále píše, švýjimku činí jen ti, kteří plní vojenské poslání, jako je přeprava uprchlíků nebo civilních osob za účelem rekreace vojáků, jako je tanec apod.ě*¹¹⁹

Dobrovolné transfery Němců probíhaly na Prachaticku ještě na jaře roku 1946. Finanční strážníkům ovšem uprchlíkům, kteří měli dokumenty a povolení od okresního národního výboru, místních národních výborů nebo místních správních komisí odchod za hranice aš do 27. 2. 1946, kdy ministerstvo vnitra vydalo obřník, kterým tyto transfery zakázalo. Oficiální povolení k individuálnímu vystěhování dostávaly zejména skupiny říských Němců a antifašisté.¹²⁰ Na Prachaticku však odcházeli Němci přes hranice často i ilegálně, především proto, aby si mohli s sebou vzít dobytek nebo nářadí a nástroje, které potřebovali pro vlastní obživu v novém domoví.¹²¹

2.6.3 Průběh odsunu na Prachaticku

Oficiální pokyn k zahájení odsunu schválila vláda 14. prosince 1945. Úkolem odsunu bylo povšeno ministerstvo vnitra, konkrétní postup v regionech měl zajistovat správní komise národních výborů ve spolupráci s bezpečnostními složkami, osídlovacími úřady a okresními úřady ochrany práce. Přípravy k odsunu byly hotovy již koncem ledna 1946, ale před jeho započatím bylo na Prachaticku nutné přesunout zbytek válečných uprchlíků, kteří byli ubytováni ve sborných stědišcích nebo v soukromí ve 46 obcích okresu.¹²²

¹¹⁷ SOUMAR, Tomáš: *Odsun sudetských Němců z okresu Prachatice*. In Zlatá stezka 8-9, 2001-2002. Str. 11. Prachatice: Prachatické muzeum, 2002. ISBN 80-902990-2-4.

¹¹⁸ Vimperštitovárníci bratři Steinbrenerové, Seidensticker, Bröhme a další si směli odvézt veškeré bytové zařízení, prádlo, šperky i cennosti a se stěhováním jim pomohla vojenská vozidla americké armády. Podobně se mohl i s majetkem odstěhovat například primář prachatické nemocnice dr. Mahner. (JOHN, 1979, str. 279, VAČKÁŘ, 1988, str. 74.)

¹¹⁹ Šumavský hraničář, 24. 8. 1945, str. 3.

¹²⁰ SOUMAR, 2002, str. 11.

¹²¹ Podobné odsuny umožňoval například předseda místní správní komise na Kvildě, který na jaře roku 1946 povolil přechod jedenatřiceti německým rodinám. Byl za to vyšetřován Oblastní kriminální úřadovnou v Českých Budějovicích. (SOUMAR, 2002, str. 12)

¹²² SOUMAR, 2002, str. 9.

Samotný odsun byl zahájen v únoru 1946. Němci z Prachatic a okolí určení pro první transport byli přesouváni do sborného stádku mezi 21. únorem a 1. březnem 1946, a 3. března odjel první transportní vlak z prachatického nádraží. První transport z Vimperka následoval hned 10. března. Třmavský hraničák napsal v článku šlouení bez slzů: *šNejsme národ hrubc nebo sadist, abychom se mstili nebo vysmívali poraženým. Máme plné pochopení pro ty, kteří dnes nevinně pykají za všechny zločinnosti, napáchané jejich soukmenovci. Sedm let vák byla pili–dlouhá doba, abychom p i krátké paměti na ní zapomněli. Sedm nových let jsme se za atými zuby mleteli a trpěli na frontě, v koncentracích i doma. Konečně dostali jsme je na věstkáchí*¹²³

*Vimperk 10. března 1946. P l –esté zrána. Na pošt netrpělivě čeká osm listono–. V koflených brašnách mají tajnou poštu určenou vimperským Němcem. Korespondenční lístek, který kromě vyjmenovaných nezbytných cestovních potřeb obsahuje oznámení k návratu š dom, do íe. Tak tedy konečně í O –esté rozbíhlo se za doprovodu SNB osm pošt, aby etrně oznámili 628 Němcem, že nadešel čas k balení zavazadel. T sn po poledni rozjelo se do ulic několik nákladních aut s koškými potahy, aby zahájen byl historický akt ó první odsun.š*¹²⁴

V následujících osmi měsících opustilo eskoslovensko ješt deset transportů z Prachatic a devět z Vimperka. 14. března 1947 Třmavský hraničák napsal, že: *š í v roce 1946 bylo ze sborných stádek Prachatic, Vimperka a Volary odsunuto celkem 25 603 sudetských Němců v celkem 21 transportech.*¹²⁵ V jiném článku z 31. ledna 1947 list uvedl: *š í odsun Němců je na prachatickém okrese v podstatě skončen, zbývá 1 904 v t-inou odborných dlník, z nichž uznáno 796 antifašistů.*

V důsledku odsunu se začala odehrávat převratná změna v národnostním složení obyvatelstva. Vimperský kronikář roku 1946 o této proměně: *š T. . je ve Vimperku jifl 1 602 ech a 1 700 Němců. Před měsícem zde bylo ješt 2 340 Němců na 1 500 ech a před pět měsíců zde byla necelá tisícovka ech oproti 4 000 Němců.*¹²⁶ V Prachaticích se 4.

¹²³ Státní okresní archiv Prachatic, Fond Městský národní výbor Vimperk, 1945-1990, signatura I/24/16.

¹²⁴ Státní okresní archiv Prachatic, Fond Městský národní výbor Vimperk, 1945-1990, signatura I/24/16.

¹²⁵ Soumar ve své práci uvádí 21 transportů s 25 510 sudetskými Němci. (SOUMAR, 2002, str. 33.)

¹²⁶ Pamětní kniha města Vimperk 1945-50, str. 55.

dubna 1946 nacházelo podle zásobovacích záznam 2 244 ech a 1 875 N mc . 1. ervence to bylo jifl 2 627 ech a 360 N mc a 1. prosince 3 083 ech a 46 N mc .¹²⁷

2.7 Národní správa na Prachaticku

Dal-í p evratnou zm nu p inesl dekret 5/1945 z 23. kv tna 1945. Na jeho základ stát zabavoval majetek N mc , zrádc , kolaborant a n kterých organizací a ústav a p edával jej do správy národním správce m. Vimperský kroniká pí-e, fle podniky ve Vimperku za aly pod národní správu p echázet hned v kv tnu.¹²⁸ Postupn byly p evedeny továrna na výrobu prádla, celý schwarzenberský majetek¹²⁹, tiskárna J. Steinbrenera,¹³⁰ ale také domy a flivnosti po odsunutých N mcích.

N mci, kte í v eskoslovensku sm li z stat, flili bu ve smí-ených manfelstvích, byli antifa-isté, nebo odborní d lníci a tzv. specialisté. Podniky v pohrani í si nemohly dovolit p icházet o kvalifikované zam stnance, které v té dob nebylo kým nahradit. Národní výbory proto rozesílaly ob flníky, v nichfl vyzývaly národní správce, aby vypracovali seznamy specialist , které nutn pot ebují pro výrobu.¹³¹ N které podniky, v pohrani í p edev-ím sklárny a tiskárny, byly natolik závislé na práci n meckých zam stnanc , fle k odsunu necht ly pustit tém nikoho, cofl vadilo p edev-ím nov p íchozím osídlenc m, kte í mívali zálsusk na majetek odsunutých N mc . Nap íklad v Leno e z stávalo v roce 1947 je-t 270 neodsunutých N mc (oproti 130 ech m), kte í pracovali ve sklárn eský k í-ál. *Šumavský hrani á k tomu napsal: šLenor-í N mci zam stnaní ve sklárn bývalého nacisty a germanisátora Kralíka, p edstavovali odjakfliva zkutý blok výbojného n mectví a byli vflky zu ivými stoupenci v-ech sm r , vedoucích ku zni ení v-eho eskéhoí Jejich ponechání u nás*

¹²⁷ Pamětní kniha města Prachatice 1945-51, str. 75.

¹²⁸ Pamětní kniha města Vimperk 1945 – 50, str. 16.

¹²⁹ Majetek rodu Schwarzenbergů byl ve skutečnosti zabaven protiprávně, neboť se na něj nemohl vztahovat uvedený dekret 5/1945, a vláda proto musela v roce 1947 vydat speciální zákon č. 143/1947 Sb. neboli lex schwarzenberg, kterým zabavení tohoto majetku „zlegalizovala“. (Pozn. autorky.)

¹³⁰ Zestátněna byla na podzim roku 1945, kdy sami zaměstnanci podniku poslali dopis ministru průmyslu Bohumilu Laušmanovi, v němž jej o zestátnění tiskáren žádali. (Šumavský hraničář, 28. 9. 1945, str. 1)

¹³¹ V archivu se mi podařilo nalézt jeden z těchto oběžníků s podpisy správců všech důležitých firem ve Vimperku a poznámkou, ze které plyne, že na nic takového nehodlají v žádném případě přistoupit. Z jiných dokumentů je pak jasné, že svůj názor brzy přehodnotili. Pro zajímavost uvádím oběžník v příloze. (Pozn. autorky.)

je vlastizrádným krokem. Hospodá ské d sledky jejich odsunu jsou sice závažné, ale s ohledem na politickou bezvýhradnost státní o isty bezpodstatné.õ^{132,133}

2.8 Dosídlování Prachaticka

Opu-t ná území a zkonfiskovanou p du bylo t eba co nejrychleji dosídlit novým obyvatelstvem. N me tí starousedlíci za sebou nechali flivnosti, hospodá ství, n kde i dobytek a p edev-ím v zem d lství je bylo t eba rychle nahradit novou pracovní silou. V pohrani í panoval v tomto sm ru zpo átku optimismus, nebo opu-t ný majetek byl neodolatelným lákadlem a místní obyvatelé se spí-e obávali, fle budou muset mezi nov p íchozími vybírat. Prachatické noviny k tomu v ervenci roku 1945 psaly: *š Provádíme osídlovací akci a jsme si v domi tohoto vysoce odpov d ného úkolu, který nutno provést zásadn a d sledn , aby n mecký flivel jífl nikdy neohrozil p í-tí existenci na-eho státu za p ípadné nep íznivé politické konstelaceí Proto d kladn kafldeho uchaze e o majetky v pohrani í p ezkou-íme a p íjmeme mezi sebe jen dobré pracovníky, kterým je hlavní zásadou ístý -tít a vlastní zájmy afl na druhém míst bez ohledu na politické p esv d eníí õ¹³⁴*

Opu-t ný majetek, flivnosti a domy se skute n staly cílem mnoha ko istník , kte í je p ejímalí do šnárodní správyõ. flivelný proces zabírání konfiskovaného a opu-t ného majetku zarazila afl osídlovací akce, jífl byly pov eny osídlovací ú ady. Nov p íchozí m lí zájem o domy a flivnosti, ale mén se hrnuli do t flké práce. V zem d lství se nedostávalo lidí a bylo nutné je urychlen nahradit: p í flních a sklizni se proto p esunovali na zem d lské práce d lníci z pr myslových podnik nebo mládefl. Byla zavedena t ím sí ní pracovní povinnost dvou vybraných ro ník mládefle, cofl se setkalo s kritikou jak ze strany ve ejnosti a mládefle, tak ze strany zem d lc , kte í nebyli s výkony mládeflník spokojeni. Tmavský hrani á psal: *š Má nesnáze mládefl, jsou n kde nespokojeni zem d lci. Nedostate né ubytování, -patné*

¹³² Šumavský hraničář, 24. 1. 1947, str. 1.

¹³³ V tomto případě autorovi možná skutečně šlo o vznešenou myšlenku jediného národa, ale za podobnou kritikou se často skrývaly mnohem nižší pohnutky. Po odchodu Němců zůstalo v pohraničí mnoho opuštěných domů a bytů a noví osídlenci sem přicházeli s vidinou, že získají levné bydlení a snadno si opatří výdělek. Svědčí o tom článek v Šumavském hraničáři „Spravedlnost pro obyvatele pohraničí“. Pojednává o tom, že nově příchozí čekají blahobyt, namísto kterého je čeká tvrdá realita Šumavy, a oni se cítí podvedeni. Rozdělování bytů a domů, nebo poplatky za bydlení jim připadají nespravedlivé stejně jako podivně vyměřená daň v převzatých podnicích. (Šumavský hraničář, 24. 1. 1947, str. 5.)

¹³⁴ Osídlovací akce: Prachatické noviny, 15. 7. 1945, str. 1.

*stravování, nedostatek pracovní obuvi a v nich kterých málo případů nevlídné nebo hrubé zacházení se strany zemědělců, to jsou hlavní stížnosti mladých pomocníků v zemědělství.*¹³⁵

Poté, co byly do národní správy převedeny ty nejlákavější podniky, nemovitosti a živnosti, lákalo nové osídlenec pohraničními, například snižováním nájemného nebo nabídkou vyšších mezd. Součástí osídlovací komise tlačily na národní výbory, aby opravily byty, které nebyly vhodné pro nastěhování, případně jim vystavily nové. Kromě toho byl nově přichozím osídlenec nabízen zvláštní jednorázový příspěvek afdi do výše deset tisíc Kč s z Fondu národní obnovy.¹³⁶

Opustný majetek se stal vynikajícím nástrojem manipulace komunistů. Ti jezdili před únorem 1948 ovládli ministerstvo zemědělství a také ministerstvo ochrany práce a sociální péče a fakticky řídili rozdělávání zabavené půdy a konfiskovaných živností. Přidělování statků, domů a živností sociálně slabším vrstvám obyvatel přineslo potom Komunistické straně Československa v pohraničí cenné body v prvních poválečných volbách.

Osídlovací optimismus se přesto začal postupně vytrácet. *Šumavský hraničář* v říjnu roku 1946. *Šumavským se tam vede velmi dobře, mají velké platy, krásné vilky, jiní si stěhují na malé výdělky, drahotu, špatné byty, neochotu těch, kteří přišli do pohraničí z vnitrozemí dělat a nemají pochopení pro potřeby nových přichozích. To jsou stížnosti jednotlivců, ale i vedoucí průmyslových podniků si stěhují. Jsou nespokojeni s odsunem Němců, používají ztrácejí zpracované síly; poukazují na nedostatek odborníků; stěhují si, řekne ostatní zaměstnanci přišli – stěhují opouštějí místo.*¹³⁷

Či z vnitrozemí ufdi do pohraničí neodcházel a bylo stále obtížnější nalákat nové osídlenec. Volné konfiskované usedlosti na území Prachaticka zbývaly jen ve vyšších polohách a nebyl o nich zájem. Proto bylo Prachaticko a Vimpersko dosídlováno reemigranty z ciziny. Do roku 1948 se do prachatického okresu přistěhovalo 50 Slováků, 2 234 Mařů, 363 Rumunů, 1000 Ukrajinců a 265 mařských Slováků.¹³⁸

¹³⁵ Šumavský hraničář, 25. 10. 1946, str. 1.

¹³⁶ Pro úspěšný průběh osídlení pohraničí, Šumavský hraničář, 3. 5. 1946, str. 1, 5.

¹³⁷ Šumavský hraničář, 11. 10. 1946, str. 1.

¹³⁸ HONSOVÁ, Tereza: *Osídlování okresu Prachatice po roce 1945*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, filozofická fakulta: 2010. Vedoucí práce: Dvořák, Tomáš. Str. 31.

Kromě osídlených určených pro práci v zemědělství bylo nutné zajistit také dílny pro průmyslové podniky. Ti zpočátku přicházeli stejně jako zemědělní pracovníci víceméně spontánně. Měli zájem o národní správu drobných firem i o dobrou práci ve svých průmyslových podnicích. Od září roku 1945 se však začal projevovat nedostatek vhodného bydlení a nových osídlených postupně ubývalo. Nakonec se jejich počet zastavil a znovu se vzvedl až po roce 1947, kdy bylo nutné přistoupit k řízenému osídlování, protože se výrazně snížila produktivita průmyslových podniků a stát do nich musel dodat pracovní sílu.

Celý proces odsunu a osídlování byl do konce roku 1948 ukončen. Představoval nejvíce přesun obyvatelstva v novodobé historii střední Evropy. Týkal se více než tři miliónů Němců a necelých dvou milionů Čechů, Slováků a příslušníků dalších národností a navzdory zmanil etnický, kulturní i hospodářský charakter českého pohraničí.

2.9 Parlamentní volby roku 1946 na Prachaticku

V květnu roku 1946 se konaly první svobodné parlamentní volby. Zúčastnit se jich mohly pouze čtyři strany Národní fronty. Kromě komunistů kandidovali sociální demokraté, národní socialisté a lidovci.¹³⁹ Ve výsledcích voleb v prachatickém okrese se odrazila jak politická minulost oblasti, tak především strategie komunistů při odlování zabaveného majetku po Němcích a kolaborantech. V celém okrese dostali komunisté 10 259 hlasů, lidovci 5 724, sociální demokraté 2 158 a národní socialisté 3 220. Ve Vimperku pro komunisty hlasovalo 50 % voličů, v Prachaticích jejich vítězství nebylo tak jednoznačné, nicméně také ovládli radnici: dostali 512, lidovci 391, sociální demokraté 256 a národní socialisté 226 hlasů.¹⁴⁰ V Prachatickém okrese se stejně jako ve zbytku československa začal rozpínat další totalitní režim.

¹³⁹ Komunisté měli de facto strany dvě – KSS a KSČ, ale jejich hlasy se počítaly. (Pozn. autorky.)

¹⁴⁰ Pamětní kniha města Vimperk, str. 57 a Pamětní kniha města Prachatice, str. 55.

3. Tisk po skon ení války

Základním rysem fungování médií po válce se stalo sm oování k pom rn vysoké mí e kontroly a ke koncep nímu ízení tisku a restrukturalizaci periodického tisku.¹⁴¹ Jífl v dubnu 1945 se v Ko-ících p edstavitelé Komunistické strany eskoslovenska, eskoslovenské sociální demokracie, eskoslovenské strany národn socialistické a eskoslovenské strany lidové shodli, že nezávislý tisk nebude v povále ném období povolen, protože svým úsilím o prosazení soukromých zájm p ísp l k politické krizi p edvále né republiky.¹⁴² Dohled nad kinematografií, rozhlasovým vysíláním a také periodickým a neperiodickým tiskem byl sv en nov vzniklému ministerstvu informací, v jeho fl ele stál Václav Kopecký.

18. kv tna 1945 vydalo ministerstvo informací vyhlá-ku, jífl zastavilo vydávání v-ech periodik, která nevydávaly strany Národní fronty, státní ú ady a ve ejnoprávní instituce nebo korporace celonárodního významu, které prokázaly, že vydávání titulu bude ve ve ejném zájmu.¹⁴³

3.1 Povále ný regionální tisk na Prachaticku

Zm ny v periodickém tisku se projevíly zejména ru-ením í p ejmenováním titul , které legáln vycházely v dob války, a obnovením t ch list , jeff byly do asn zakázány.¹⁴⁴ Na Prachaticku byla situace specifická tím, že zde p ed válkou vycházel jediný eský regionální list *Zájmy Po-umaví a b hem války* pouze n mecké listy. Pro celou oblast Prachaticka byl ur en list *Bayerische Ostmark*, pozd ji (v roce 1944) p ejmenovaný na *Weild Zeitung*. Jednalo se o periodikum, které vycházelo denn pro oblast Prachatic, Vimperka a Volar. P estalo vycházet v únoru roku 1945. Dále zde bylo mofné zakoupit listy *Ostwacht* (ú ední list pro Prachatic, Vimperk a Volary, p estal vycházet n kdy v roce 1940) a *Mein Böhmerwald* (naposledy vy-el v polovin roku 1944) a ro enku der *Ostmärker* s podtitulem

¹⁴¹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií*. První vydání. Praha: Grada, 2011. Str. 226. ISBN 978-80-247-3028-8

¹⁴² BEDNAŘÍK, Petr: *Český tisk v letech 1945–1948*. In KONČELÍK, Jakub, KÖPPLOVÁ, Barbara, PRÁZOVÁ, Irena, VYKOUKAL, Jiří (a další): *Rozvoj české společnosti v Evropské unii. III, Média, Teritoriální studia*. Praha, Matfyzpress, 2004, s. 132–144. ISBN 80-86732-35-5.

¹⁴³ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, str. 232.

¹⁴⁴ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2011, str. 232

Jahrbuch für das Volk an der Grenze¹⁴⁵. Ve Vimperku byl dalším kupovaným listem Aus dem Böhmerwald, který vycházel do března 1945 a často jej cituje vimperský kronikář.¹⁴⁶

V únoru roku 1945 došlo podle vimperského kronikáře k výraznému omezení veřejného meckého tisku, například deník Passauer Waldzeitung začal vycházet pouze třikrát týdně jako dvoustrana, byl tiskem velmi malým, takřka nečitelným písmem a přinášel jen válečné zpravodajství a lokální zprávy ve zkratkách. Fejetony nebo články z listu úplně zmizely.¹⁴⁷ Kromě těchto regionálních listů byly na Prachaticku a Vimpersku podle údajů z kroniky často tenkým deníkem také Budweiser Zeitung.¹⁴⁸

Vzhledem k poměru a kvalitě tiskáren, které zde sídlily, by se zdálo, že po válce nic nebránilo tomu, aby v oblasti začal vycházet český regionální tisk.¹⁴⁹ V tehdejším Československu však panoval nedostatek papíru a jeho rozdělování se stalo důležitým nástrojem regulace tisku.¹⁵⁰ Tiskárny dostávaly poměrně málo papíru a mohly tisknout pouze povolené množství schválených periodik. Na Prachaticku a Vimpersku bylo ministerstvem informací povoleno vydávání dvou regionálních periodik. V Prachaticích začaly vycházet Prachatické noviny, které navázaly na předválečnou tradici Zájem Pořádku a respektive Prachatických novin, a ve Vimperku se zrodil Šumavský hraničář jako vůbec první zdejší české periodikum.

¹⁴⁵ Ročenka pro lid na hranici. (Pozn. autorky.)

¹⁴⁶ Vimperský kronikář z něj zmiňuje například 4. 9. 1944 články velitele župy Fritze Wächtlera s názvem „Vítězství bude patřit nám“ a „Německo musí žít, i když my budeme musit zemřít“, nebo 5. 1. 1945 článek o zatemňování (Gedenkbuch der Stadt Winterberg II, 1932-1945, str. 697, 709.)

¹⁴⁷ Stejně na tom byl i Prager Tag. (Gedenkbuch der Stadt Winterberg II, 1932-1945, str. 712.)

¹⁴⁸ V kronice se například dochoval výstřižek o úpravách poštovního otištěných právě v Budweiser Zeitung z 27. 1. 1944. (Gedenkbuch der Stadt Winterberg II, 1932-1945, str. 677.)

¹⁴⁹ Podmínky zde byly skutečně vhodné, o čemž svědčí to, že ve Vimperku hned v květnu začala tisknout svá periodika americká armáda. 301. dělostřelecký prapor zde vydával týdeník „The Outlet“, 104. pěší divize týdeník „The Attack“ a 302. pěší pluk časopis „The Comet“. Podle Šumavského hraničáře měly všechny tyto listy vysokou úroveň. (Šumavský hraničář, 17. 8. 1945, str. 3)

¹⁵⁰ BEDNAŘÍK, 2004, s. 132–144.

4. *Šumavský hrani á*

Šumavský hrani á, jehož podtitul zněl *Týdeník pro zájmy šumavského pohraničí*, začal vycházet 17. srpna 1945. Tento list neměl ve Vimperku předchůdce, protože zde za války ani před ním nevycházel žádný český periodický tisk, a nemohl tedy navázat na zafixovanou tradici. Přesto splňoval jifi od prvního čísla obvyklé atributy standardních novin: v záhlaví nesl datum, číslo, ročník, uváděl cenu i adresu redakce, měl číslované stránky.¹⁵¹ Jediné, co v záhlaví prvního čísla chybělo, byla informace pod jakou stranou či institucí list vychází.¹⁵² Redakce tento prohřešek napравила hned v druhém čísle, kde uvedla, že list vydává blok všech politických stran v Pošumaví.

4.1 *Tisk a cena šumavského hrani á e*

List tiskla Národní správa firmy J. Steinbrener. Byl tištěn na standardním novinovém formátu A3 (tj. plech o rozměrech 297 x 420 mm), text byl vždy zalamován do čtyř sloupců šířky 55 mm a vycházel vysázen vždy jen černě kromě 35. čísla v roce 1947, kdy ve Vimperku probíhal týden kultury a název listu, hlavní titulky a části inzerce byly vysázené červeně.

Grafické provedení zůstalo během prvních dvou ročníků téměř beze změny. Hlavička byla umístěna v levé horní části listu. Název listu byl vytištěn černě a podtržen ne příliš výrazným obrysem pohoří. V čísle deset letého ročníku obrys pohoří pod názvem zmizel a od té chvíle tvrdého čísla letého ročníku se logo negativně promítlo, bílý název se rýsoval na černém pozadí obrysu smrkového lesa.

Adresa redakce, číslo, ročník, datum vydání a cena byly převodně umístěny vpravo hned vedle názvu listu, ale od letého ročníku se tyto údaje přesunuly na poslední stranu pod inzerce, kde k nim přibývaly některé informace charakteristické pro tiskárnu, například kdo list tiskne.¹⁵³ Místo na první straně v pravém horním rohu od té doby vždy zaplnila fotografie.

Fotografie se v listu objevovaly jifi od prvního čísla. V prvních dvou ročnících pod nimi byl poměrně často uveden autor, ale od letého ročníku jméno autora v podstatě zmizelo.

¹⁵¹ Od devátého čísla (12. října 1945) uvádí i telefonní číslo redakce. (Pozn. autorky.)

¹⁵² Viz vyhláška ministerstva informací z 18. května 1945. (Pozn. autorky.)

¹⁵³ Nikdy zde nebylo uvedeno, v jakém nákladu a jakým typem písma se noviny tisknou. (Pozn. autorky.)

V t etím ro níku byl od ísla t icet ty i celý pravý sloupec první strany v nován fotografiím, které lefely umíst ny t sn nad sebou. V t-inou jich bylo p t a dole je doprovázel popisek, ov-em bez jména autora.

V prvním roce vydávání m l TMšumavský hrani á vřdy –est stran, v druhém ro níku jifl osm, ale v řjnu vy-el op t jako –estistránkový a poté dokonce jen ty stránkový. Po dvou íslech se list vrátil op t k osmi stranám, vzáp tí jich m l jen –est, ale pak jifl do konce roku stále osm. V t etím roce vycházel list o osmi stranách do ísla 32, od kterého byl vydáván s výjimkou osmistránkového ísla 35 jen jako –estistránkový.

TMšumavský hrani á stál v dob svého vzniku korunu a padesát halé , p edplatné inilo 21 korun na tvrtletí, 42 na pololetí a 84 na celý rok. Od druhého ro níku se cena zvý-ila na 2 koruny, p edplatné stouplo na 25, 50 a 100 korun. Ve t etím roce vydávání se od ísla 41 cena zm nila u pololetního p edplatného na 52 korun.

V polovin roku 1947 vycházel list v desetitisícovém nákladu a z týdeník m l nejv t-í po et odb ratel v jiho eském kraji.¹⁵⁴

4.2 Redakce TMšumavského hrani á e

Slofení redakce TMšumavského hrani á e pro-lo adou zm n, ale po celou dobu existence listu ji řídil Josef Pek, jenfl byl p vodním povoláním saze ¹⁵⁵. Josef Pek bydlel s manřelkou n kolik kilometr nad Vimperkem v dom , kde koncem ty icátých let asto ukrývali politické uprchlíky, kte í se chystali p ejít hranice. Pat ili do t inácti lenné odbojové skupiny, která spolupracovala mimo jiné se známým n meckým pa-erákem Franzem Kiliánem Nowotnym,¹⁵⁶ a jejich p evad šká trasa byla Státní tajnou bezpe ností ozna ována jako kanál . 54. V roce 1950 byla celá tato skupina souzena Státním soudem v Praze za velezradu a vyzv da ství. Josef Pek byl odsouzen na 25 let a jeho manřelka na 15 let t řlkého řlá e.¹⁵⁷ Propu-t n byl p i v-eobecné amnestii v roce 1960. Po návratu z v zení pracoval Josef Pek ve

¹⁵⁴ SOKA Prachatice, Fond Místního národního výboru Vimperk, odbor tisku. Viz příloha č. 3.

¹⁵⁵ Tím se vysvětluje text dopisu, jenž poslala redakce Šumavského hraničáře MNV, když měla problémy s tiskárnou. Píše se v něm, že si redakce může noviny sázet sama a do tiskáren dodávat už hotové zinkové desky stránek. (SOKA Prachatice, Fond Místního národního výboru, odbor tisku. Celý dopis viz příloha č. 4)

¹⁵⁶ Známým na Vimpersku jako Král Šumavy. (Pozn. autorky.)

¹⁵⁷ PEK, Josef: *Kronika Šumavských hvozdů*. První vydání. Vimperk: Papyrus, 1998. Str. 65-66. ISBN 80-85776-82-0.

vimperských tiskárnách¹⁵⁸ a po roce 1989 byl stejně jako v-ichni členové jejich odbojové skupiny rehabilitován.¹⁵⁹

Josefu Pekovi pomáhal první dv-ísla po-áte ního ro-níku vytvá-řet technický redaktor J. Herynek, který podle vzpomínek pam-ětníka Františka Kadocha pozd-ji pracoval jako policista. Od pátého-ísla Herynka vyst-ídá Václav Malý, pozd-ji také zam-ěstnanec tiskáren.¹⁶⁰ V roce 1946 nastoupil na jeho místo Bohuslav Luká-ř. Ve t-ěm ro-níku vedl list n-ěkolik m-ěsí-ů Josef Pek sám a v prosinci 1947 se k n-ěmu p-ipojil jako vedoucí redakce Ferdinand Valenta. Ten na-řumavu p-í-řel v rámci dosídlování a byl zanícený komunista, jenř roky marn-ě hledal uplatn-ění. Jako vyu-čený truhlá-ř št-ídá zam-ěstnání na pilách, v papírnách a d-ěvozpracujících závodech, nikde se neuchytil nadlouho a mezitím psal fejetony a reportáže.¹⁶¹

Po celý první ro-ník spolupracovala s redakcí Jarmila Kramlová, n-ěkdy podepsaná zkratkou jk, která se v-ěnovala zprávám z kraje a p-řev-ě-řím lokálkám. Krom-ě nich p-řispívala t-ě-řl-ě-řlánky o situaci v zem-ě d-ělství. Úvodníky, sloupky a ob-řas básn-ě byly podepsané Rudolfem Kramlem, který pouřlívá také zkratku rk. Od pátého-ísla zavedl na-řtvrté stran-ě rubriku řS knířlkou v ruce, v níř se v-ěnoval zpo-řátku pouze knihám souvisejícím s jiřho-ěským krajem, ale postupn-ě její záb-ř roz-ř-řil na cel-ě-ěskoslovensko. Rudolf Kraml pocházel z Brani-řova a v letech 1945 a 1946 studoval p-ř-řmyslovou-řkolu ve Volyni. Po skon-ě-řní studií pracoval ve Vimperku jako knihkupec, cel-ě řivot sbíral a psal p-řisn-ě, povídky, řty, básn-ě.¹⁶² Jeho p-řis-řvky se v roce 1946 z listu vytratily.

Pravideln-ěm p-řisp-řvatelem byl také oblastní velitel skaut-ř Stanislav řvarcvald, který řídil rubriku řJuná-řká hlídka. Dal-ěm spolupracovníkem listu byl Milo-ř T-řma, který do Hrani-řá-ě psal básn-ě a povídky a po odchodu Rudolfa Kramla se snařil řídil kulturní rubriku. Úrove-ř této rubriky v-řak postupn-ě upadala a ve t-ěm ro-níku uř byla nekvalitní a velmi řtruná.

Podobn-ě p-řispíval také B. Dolej-ř, který byl autorem seriálu o Terezín-ě, jenř vycházel v n-ěkolika říslech prvního ro-níku, a Ivo Pond-řlí-řek, autor n-ěkolika povídek a básn-ě. Krom-

¹⁵⁸ Vzpomínky pam-ětníka Františka Kadocha, které mi poslal emailem 8. 5. 2013, 21:52. (Archiv autorky.)

¹⁵⁹ PEK, str. 66.

¹⁶⁰ KADOCH, email.

¹⁶¹ VALENTA, Ferdinand: *Tenkrát na řumav-ě*. (Z p-řvodního rukopisu upravil Frantiřek Kadoch.) První vydání. Vimperk: Papyrus, 2002. 283 str. ISBN 80-85776-95-2

¹⁶² KADOCH, email.

tchto jmen se v listu objevovali pravidelně další autoři, ti se však podepisovali pouze zkratkami, které se mi nepodařilo rozklíčovat.

V druhém ročníku zmizela z listu jména rodiny Kramlí a další a vystídala je jména nová, která se často stídala, nebo byly pod zprávami uvedeny pouze zkratky.¹⁶³ V druhém roce vydávání začali do listu přispívat redaktoři z filiálních redakcí ve Strakoněch, Prachaticích, a od stejného ročníku také ze Sušice a Českého Krumlova. Stálými spolupracovníky listu tou dobou byli Ivo Beneš, Bohuslav Lukáš, Rudolf Kšs, František Janovský a poručník J. Klimeš.

Kromě pravidelných spolupracovníků dával list pravidelně prostor představitelům místních politických stran a sdružení a místním zastupitelům a pochopitelně otiskoval také projevy a články politiků, které měly celostátní nebo mezinárodní význam. Za příspíváky místních politiků si dokonce vysloužil kritiku konkurenčního týdeníku Jihočech, který vycházel jako orgán sociálních demokratů v Českých Budějovicích. Jihočech obvinil Šumavského hraničáře z příliš jednostranného zaměření. Dokládá to tím, že nejvíce prostor k vyjádření v něm dostávají komunistický doktor Kreysa a národní socialista doktor Alois Neuman. Šumavský hraničář se proti jejich kritice ohradil a napsal, že tyto dva pánové nezastupují pouze své strany ale především osídlovací úřad, a tak je pochopitelné, že dostávají prostor v Hraničáři, který je týdeníkem osídlovací akce.¹⁶⁴

List vycházel vždy v pátek ráno a redakční uzávěrka byla do osmého čísla prvního ročníku ve středu večer. Od devátého čísla byl termín přesunut na středu dopoledne. V druhém ročníku již byla uzávěrka v úterý večer a ve stejném ročníku se opět posunula na pondělí po noc.

4.3 Struktura obsahu a pravidelné rubriky prvního ročníku

List měl již od prvního čísla relativně ucelenou strukturu. Během prvního ročníku zavedl pravidelné rubriky, které se dále se již jen rozšiřovaly, nebo se upřesňoval jejich rozsah. Od druhého ročníku začal list přejímat zprávy filiálních redakcí, a rubriky v nově informacím z ostatních částí okresu získaly na významu i rozsahu.

¹⁶³ Většina krátkých zpráv však nebyla podepsána ani jménem ani zkratkou. (Pozn. autorky.)

¹⁶⁴ Šumavský hraničář, 3. 5. 1946, str. 4.

První strana listu byla obvykle v nována úvodníku a zprávám celostátního nebo mezinárodního významu, často doprovázeným fotografií. Druhá strana se zabývala zprávami hospodářskými a zprávami, které byly závažnějšího rázu nebo se týkaly celého jiho českého kraje. Ve spodní části druhé strany byla obvykle umístěna povídka nebo díl seriálu.

Prostor této strany byl od patého čísla v novaný rubrice šS knífkou v ruce, jifi vedl Ruda Kraml. Tato rubrika v průběhu času nabývala na významu a od šestého čísla je patrná snaha v novat kulturu a zájmovým obsahem (například myslivost) celou stranu.¹⁶⁵ List zde otiskoval povídky a básně a také pozvánky na taneční zábavy nebo slavnosti. Někdy tyto zprávy byly poměrně úsměvné: *šKapitálního nájezu (prý to bude první zápis v kronice obce) dostalo se mládencem z Masákovy Lhoty na Stašku. Vyhrnul si na rukávy jediný Američan a vybil hospodu do posledního mufla. Z technických důvodů se bude konat náhradní taneční zábava.*¹⁶⁶

čtvrtá strana byla vymezena rubricou šZprávy z kraje. Píšívali do ní dopisovatelé ze všech oblastí prachatického kraje, a jak šumavský hraničář nabýval na významu, tato rubrika kořatla. Od druhého ročníku dostaly lokálky z jednotlivých oblastí kraje více prostoru a postupně se z nich staly pravidelné samostatné rubriky.

Další z pravidelných rubrik byla šJunácká hlídka, která měla místo ve spodní části čtvrté strany a řídil ji Stanislav šMaršal. Obsahovala jednak zprávy o činnosti skautských oddílů, ale také zamyšlení nad smyslem práce s mládeží a stanovou oddílů Junáka.¹⁶⁷ Pátá a šestá strana byly v prvním ročníku v novány inzercí, někdy se pátou stranu nepodařilo zaplnit inzercí a vybyl zde prostor pro zprávy ze sportu. Sportovní zpravodajství bylo jinak umístěno na čtvrté straně.

4.4 Pravidelné rubriky v pozdějších ročnících

Od druhého ročníku se skladba listu mírně proměnila. Na první a druhé straně byl sloupek šAktuality týdne, který v podstatě vytlačil mezinárodní zpravodajství. Nově se

¹⁶⁵ Toto uspořádání se redakci nepodařilo dodržet pokaždé, struktura některých čísel byla poněkud chaotičtější. (Pozn. autorky.)

¹⁶⁶ Šumavský hraničář, 12. 10. 1945, str. 3.

¹⁶⁷ V devátém čísle autor textu v Junácké hlídce vysvětluje, proč se Junák nemohl rozhodnout, zda se má začlenit do Svazu československé mládeže. Junák podle něj není jen tělovýchovnou nebo politicko-zájmovou či kulturní organizací ale především všestranně výchovným systémem. (Šumavský hraničář, 12. 10. 1945, str. 4)

objevila rubrika šHasi ská hlídka a zem d lská zprávy získaly ucelen j-í podobu v rubrice šZem d lská hlídka. Filiální redakce dostaly v t-í prostor v rubrikách šŠumavský hrani á Prachaticka, šŠumavský hrani á Práche ska a od t etího ro níku také šŠumavský hrani á Su-icka a šŠumavský hrani á eskokrumlovska, které m ly vyhrazeno místo na tvrté a páté stran a od t etího ro níku také na -esté. Sport a kultura se p esunuly na sedmou stranu stejn jako skautské zprávy vycházející v rubrice s názvem šJunák. Osmá strana byla v nována výhradn inzerci.

4.5 Obsahová charakteristika

Šumavský hrani á od svého založení vycházel jako regionální periodikum. Obsah listu se proto zabýval tém bez výjimky zprávami z kraje. Zprávy ze zahrani í p iná-el jen sporadicky a zprávám celostátního významu byl v nován pouze omezený prostor na první, výjime n druhé stran . Zprávy ze zahrani í byly zajímavé také tím, že redakce tém nikdy neuvedla, z jakého zdroje je p ejímá. Ve sledovaných vydáních jsem se setkala s uvedením zdroje pouze dvakrát, v obou p ípadech ve stejném ísle: jednou byl zdrojem deník *Le Monde* a jednou newyorský deník *šP.M.* bez dal-ího up esn ní.¹⁶⁸

Krom zpravodajství p iná-el list tená m také povídky, sloupky, fejetony a p ekvapiv asto básn op vující nap íklad krásy -umavské p írody nebo vít zství ve válce.¹⁶⁹ Nabízel také zpravodajství z kultury, a p edev-ím informace o knihách a filmech m ly celostátní dosah. Regionální kulturní zprávy se týkaly obvykle konání tane ních zábav, slavností a divadelních p edstavení místních ochotnických spolk i v t-ích divadelních soubor , které v okrese hostovaly.

Témata, která list považoval za zásadní, se m nila v závislosti na tom, jak se prom ovala politická a hospodá ská situace. V prvních íslech se list zabýval asto válkou, americkou armádou, obnovou kraje, inností národních výbor . Postupn se do centra zájmu dostávali N mci a národní správa. V dob odsunu ufl byli N mci tématem íslo jedna. Po odsunu se týdeník v noval problematice osídlování, hospodá ské a bytové situaci, i problém m v zem d lství. List stále roz-í oval dosah svého zpravodajství a ke konci t etího ro níku,

¹⁶⁸ Šumavský hraničář, 12. 10. 1947, str. 1.

¹⁶⁹ Například básně Ivo Pondělíčka „Krajina v pohraničí“ (Šumavský hraničář, 24.8.1945, str. 3) nebo Rudly Kramla „V nový život“ (Šumavský hraničář, 14.9.1945, str. 3).

s rozdílným pravidelným zpravodajství filiálních redakcí ufl bylo zjevné, že má ambice stát se zpravodajem pro celý jiho-šumavský kraj.¹⁷⁰

4.6 *Ti roky potífk Šumavského hraničáře*

List během svého flivota procházel neustálým vývojem, během kterého se potýkal s řadou překálek. V prvním ročníku byl vydáván blokem politických stran v Pošumaví. V druhém ročníku vycházel Šumavský hraničář jako orgán osídlovacích komisí v šumavském pohraničí. Jeho vydavatelem se staly osídlovací úřady v pohraničí, ale ufl od 27. října se hlavička listu změnila na týdeník osídlovací akce v šumavském pohraničí. Od 12. prosince 1947 začala list vydávat Národohospodářská jiho-šumavská společnost se sídlem v šumavských Budjovicích. Tato změna měla předznamenat novou etapu vývoje listu, jenfl plánoval od ledna roku 1948 vycházet pod názvem Jiho-šumavský hraničář jako nejdelší týdeník jiho-šumavského kraje, a jeho vydavatelem měla být jifl zmíněná Národohospodářská jiho-šumavská společnost ve spolupráci s Národní jednotou pošumavskou a Osídlovacím úřadem.¹⁷¹

4.6.1 První odstávka Šumavského hraničáře

Prvním vážným potífk listu elil jifl v říjnu roku 1945.¹⁷² Redakce na titulní straně tehdy vydala prohlášení: *šestnáct m Hraničář e. V d sledku vyhlásky ministerstva informací, podle které se zastavuje od 1. listopadu veškerý týdenní tisk, aby bylo umožněno hladké provedení nové úpravy, které si vyfádá značné množství papíru a potrvá do 30. listopadu, podrobuje se Šumavský hraničář tomuto nařízení. Počinaje 1. prosincem po nemeopit pravidelně vydávati náš Hraničářský časopis a proto doufáme, že nám bude zachována pro pítí dobu Vašepřízeň.*¹⁷³

1. prosince však list nevyšel. Další dochovaná řísla Šumavského hraničáře, která se mi podařilo dohledat, začíná afl řískem 11 z 3. května roku 1946. List zřejmě měl s předregistrací a obnovením vydávání potífk, ale z dochovaných dobových materiálů není zřejmé, do kdy byl

¹⁷⁰ Přesnější a podrobnější obsahovou charakteristiku by bylo jistě možné vypracovat pomocí obsahové analýzy, ta však není předmětem této práce. (Pozn. autorky.)

¹⁷¹ Šumavský hraničář, 26. 12. 1947, str. 1.

¹⁷² Ministr informací Václav Kopecký vydal 26. 10. 1945 vyhlášku, kterou omezil vydávání současných periodik. Periodika, která chtěla dále vycházet, musela v listopadu požádat ministerstvo o povolení a uvést předpokládanou spotřebu papíru. Ministerstvo, které mělo monopol na přiděl papíru, tím získalo obrovskou moc v rozhodování o tom, které listy budou smět vycházet. (BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPOVÁ, 2011, str. 229-230.)

¹⁷³ Šumavský hraničář, 31. října 1945, str. 1.

tisk listu zastaven a která šla se jen nedochovala. V prachatickém archivu jsem narazila na vystiženýlánek z Tmavského hraniá e, který vyel v b eznu roku 1946,¹⁷⁴ takže tou dobou musel list jifl op t vycházet.

4.6.2 Boj listu s tiskárnou

Redakce listu m la z ejm b hem celé své existence neshody s tiskárnou. Tiskárna nem la na tisku listu zájem a moflná ani nem la dostatek prost edk (viz opat ení s p id lováním papíru) a redakce s ní musela svád t setrvalý boj. D kazem o potíffích s tiskem je vý-e zmín né kolísání po tu stran listu, dopisy redakce tená m oti-t né v Tmavském hraniá i a také dopisy redakce adresované Místnímu národnímu výboru ve Vimperku, které se mi poda ilo dohledat v prachatickém archivu.

10. února 1947 poslala redakce Místnímu národnímu výboru ve Vimperku dopis, ve kterém si st fluje na postoj tiskárny. V dopise stojí: *š Redakci asopisu š Tmavský hraniá ō ve Vimperku bylo p ed p l t etím m sícem doru eno t ím sí ní oznámení výpov di fou. Steinbrener ve Vimperku, kde je asopis ti-t n. Výrobní výbor uvádí jako d vod pro toto rozhodnutí, fle tiskárna musí býti s celým svým za ízením pln vyuflita pro tisk cizojazy ných modlitebních kníffek a korán , aby mohla splnit ve dvouletce jí daný úkolí ō Redakce dále uvádí: š Dále máme bezpe n zji-t no, fle ve jmenovaném podniku se sází a tisknou z v t-í ásti tiskoviny pro tuzemsko, nikoliv pro exportí . 30. ervnem t. r. kon í lh ta výpov di a my, abychom udrffeli dal-í vydávání asopisu, který má pro prachatický kraj jako pro celou Tmavu velký význam, budeme nuceni jej p est hovat do . Bud jovíc po p íp. do jiného m sta v jifních echách. Jist by to byla -koda pro kraj, nebo asopis vychází v desetitisícovém nákladu, t. j. má nejv t-í po et odb ratel ze v-ech jiho eských týdeník .ō¹⁷⁵*

Tento dopis p sobí dojmem, fle jej redakce psala z pozice síly, ale v dal-ím z 9. ervence se jifl odráffí pod ízený postoj a je zde patrný posun od nátlaku k vyjednávání. Boj s tiskárnou se z ejm nevyvíjel tak, jak by si v Tmavském hraniá i p áli. Redakce dokonce nabízí, fle si bude list sama sázet: *š Jifl v zájmu na-eho -umavského pohrani í vás prosíme, abyste nám byli nápomocni a pouffili svého vlivu ve form fládosti u jmenované firmy, kdyfl na-e intervence byly dosud bezvýsledné. Abychom sníffili event. potíffe, které firm J. Steinbrener v rámci pln ní dvouletého plánu a exportních dodávek tisk asopisu íní, dodáme jí hotové zinkové*

¹⁷⁴ Jedná se o výše uvedenýlánek „Loučení bez slz“ pojednávající o odsunu Němců z Vimperka. (Pozn. autorky.)

¹⁷⁵ SOKA Prachatice, Fond Místního národnímu výboru ve Vimperku. Celý dopis viz příloha č. 3.

desky stránek (i insertních), takže provede jen tisk časopisu, nikoliv sazbu. Taktéž expedování novin bychom si prováděli sami.

Potíže s tiskárnou gradovaly, když list musel v říjnu dramaticky omezit počet stran. Redakce se k tomu vyjádřila takto: *š Oznamujeme, že pro velký nával práce v tiskárně, jsme nuceni po dva týdny snížit rozsah našeho časopisu na dva listy. Vynasnaříme se, abychom v příštích číslech vynahradili vzniklou újmu, což nám jistě není tená i prominou.*¹⁷⁶

V následujících měsících se situace trochu uklidnila, přesto redakce tužila, že se nad ní vznáší hrozba zániku. V posledním prosincovém čísle *Šumavského hraničáře* z roku 1947 se v dopise tená m usilovně snažila svou existenci obhájit: *š časopis Šumavský hraničář nemálo podpořil nejvážnější akt našeho osídlení Šumavy českým fivlem, přivedl do kraje tisíce turistů, nehledě k plnění úkolů rázu národohospodářského a kulturního. Za Hraničářem nestojí jednotlivci, za ním stojí celá Šumava, stmelená v 82 organizacích a spolcích a korporacích včetně ONV, MNV, organizací všech politických straní.*¹⁷⁷ Dále redakce podkovala tená m za přízeň a popřála jim *š radostné vánoční aletuja a –astný nový krok v nový rok 1948* a zároveň je upozornila, že vzhledem k dovolené v tiskárně trvajícím do 4. ledna a volnu na ministerstvech se první číslo Jihočeského hraničáře¹⁷⁸ možná opozdí, a proto tená e prosí, aby list hned neurgovali.

4.7 Zánik Šumavského hraničáře

Vydání listu se skutečně opozdilo, Šumavský ani Jihočeský hraničář ušli nikdy nevyšly. Adresář československého tisku uvádí Šumavský hraničář mezi periodiky, která v roce 1948 zanikla nebo změnila název,¹⁷⁹ ale současně neuvádí nový název Jihočeský hraničář mezi periodiky, která v tomto roce vycházela. Proto jsem dospěla k závěru, že list ušel po novém roce nikdy nevyšel. V předmluvě Adresáře tisku píše Karel Zieris¹⁸⁰, že *šhlavním vodítkem pro zpracování (Adresáře tisku) byly údaje jednotlivých vydavatelstev, jimž byl zaslán podrobný dotazník. Tyto údaje byly kontrolovány s úředními záznamy ministerstva*

¹⁷⁶ Šumavský hraničář, 25. října 1946, str. 1.

¹⁷⁷ Šumavský hraničář, 26. 12. 1947, str. 1.

¹⁷⁸ Od ledna 1948 předpokládaný nový název Šumavského hraničáře. (Pozn. autorky.)

¹⁷⁹ Adresář československého tisku. Ročník I., 1948. Předmluvu napsal Karel Zieris. Praha: Orbis, 1948. 365 str.

¹⁸⁰ Přednosta oddělení organizace tisku Tiskového odboru ministerstva informací. (Pozn. autorky.)

*informací, které vede evidenci o povolených časopisech. Při tomto porovnání se přišlo na to, že vychází i r zný periodický tisk, který nesplňuje podmínky k vydávání.*¹⁸¹

Nevím, které podmínky Třemavský hraničák nesplnil a co přesně vedlo k ukončení jeho vydávání, ale osobně (na základě materiálů, které se mi podařilo dohledat) se kloním k závěru, že příčiny jeho zániku byly především dvě: pokud cílem listu jako orgánu osidlovacích komisí bylo napomoci dosídlení třemavského pohraničí, tak svůj úkol v podstatě splnil a nebyl tedy z tohoto pohledu dále potřebný. Dalšími z jeho hlavních důvodem muselo být, že list tiskly vimperské tiskárny (převodně tiskárny J. Steinbrener), které byly specializovány na tisk kalendářů a uměleckých a modlitebních knih. Většina jejich produkce směřovala na export a tisk novin pro něpotažmo pro stát nebyl zajímavý.

Posledním důvodem zániku listu, který však nemohu doložit, byl podle mého názoru fakt, že Třemavský hraničák po celou dobu své existence tíhl k nadstranické funkcionalistice, nebyl tendenční, naopak se snažil vystupovat nestranně. Kromě toho ho vedl šéfredaktor, jenž byl členem odbojové skupiny, která přešla přes hranice uprchlíky, a tím pádem se list stal trnem v oku nastupujícímu komunistickému režimu.

¹⁸¹ Adresář československého tisku, 1948, str. 6.

5. Prachatické noviny

Prachatické noviny byly nepolitickým listem místního národního výboru. Jejich první poválečné číslo vyšlo na přelomu března a května 1945¹⁸² a hlavičkou, formátem i grafickým zpracováním na první pohled odkazovalo na tradici předválečných Prachatických novin.

5.1 Předválečné Prachatické noviny

List stejného jména vycházel v Prachaticích od roku 1928. Tiskla jej firma Leopolda Scheby. Od 3. května 1929 přijal ke svému názvu podtitul *Zájmy Pošumaví* a téhož roku v březnu se přejmenoval na *Zájmy Pošumaví s podtitulem Prachatické noviny*. Hlavička předválečných Prachatických novin byla ozdobena grafikou znázorňující pohled na staré centrum Prachatic. (Novodobé Prachatické noviny nesly v hlavičce podobnou grafiku.) Po přejmenování na *Zájmy Pošumaví* grafika z hlavičky zmizela.

List *Zájmy Pošumaví* brzy po jeho založení přechodně tiskla (od poloviny roku 1929 do roku 1930) Hrušková tiskárna v Písku. Poté se jeho výroba vrátila do Prachatic. Od 16. května 1930 byly noviny řízené Ottou Chadrabou a tiskla je česká pošumavská knihtiskárna. Jejich grafická podoba se zjednodušila, z hlavičky zmizela grafika a změnily se složení redakce.

Předválečný list Prachatické noviny se od svého založení věnoval především životu na Prachaticku, zabýval se politickými i kulturními událostmi v regionu a také českými vztahy. Ve třicátých letech, jak se stupoval tlak sudetoněmeckých nacionalistů, *Zájmy Pošumaví* jako jediný regionální český list otevřeně propagovaly zájmy české a jejich obsah se stal jednostranným a tendenčním.¹⁸³ Poslední číslo listu vyšlo 16. října roku 1938. Týden předtím byly Prachaticy zabrány německým vojskem a další vydávání listu bylo zakázáno.

Kateřina Klimešová ve své práci o *Zájmech Pošumaví* tvrdí, že poválečné Prachatické noviny neměly s předválečným listem *Zájmy Pošumaví* nic společného. Já jsem však přesvědčena, že se snažily navázat na odkaz předválečného listu vydávaného tiskárnou Leopold Scheba. Svědčí o tom nejen přijetí stejného názvu ale také již zmíněná grafická úprava listu a hlavičky.

¹⁸² První číslo není datováno. (Pozn. autorky.)

¹⁸³ KLIMEŠOVÁ, 2005-2006, str. 35.

5.2 Tisk a cena Prachatických novin

List vycházel jako třináctideník každého 1. a 15. dne v měsíci. Tiskla ho firma Leopold Scheba pod národní správou J. Lindy. Byl tisknán na standardním novinovém formátu papíru B4 (250 x 353 mm), vždy pouze v černobílém provedení a text byl zalamován do tří sloupců o šířce 72 mm. První číslo vyšlo jako jeden list, cena nebyla uvedena. Druhé a třetí číslo vyšly jako dvoj číslo, které mělo šest stran a stálo 2 Kč. Čtvrté číslo se nedochovalo. Počínaje pátým číslem měl list vždy šest stran a stál 1,50 Kč. Redakce ke zdražení uvedla: *š iníme tak proto, pon vadfl4 stránkový list nedosta uje rozsahu zpráv.*¹⁸⁴ Jedenácté číslo vyšlo jako rozšířené¹⁸⁵, mělo 8 stran a stálo 1,50 Kč. ¹⁸⁶ žádná další čísla se nedochovala.

List byl distribuován prostřednictvím poštovního úřadu. Předplatné se platilo složenkou a činilo 16,50 Kč. Složenky přikládala redakce předplatitelům k listu.

5.3 Redakce Prachatických novin

Redakce Prachatických novin se od svého založení neměnila. Vedl ji Václav Třátný a do listu přispívali stále stejní autoři: podélánky i regionálními přispívky se objevují po celou dobu stejná jména a především zkratky, ale podpěkvapiv vysokým počtem přispívků není uveden autor ani zkratka. Redakce sídlila celý rok na stejné adrese ve Třkolní ulici č. 103.

Mezi pravidelnými přispívátelemi listu byli například Josef Nápravník, který v novinách uveřejňoval své básně, nebo Jakub Deml, který do nich několikrát přispěl kratším článkem pod pseudonymem Leso. Brzy po založení listu napsal: *šA záhy přiletlo k nám s ratolestí obnovené svobody rozjásané ptáče, první to číslo šPrachatických novinů. Dychtiv jsme je vzali do rukou a pro itali. A vlna uspokojení nás zcela zaplavila, nebo jsou dobře vedeny a mají vysokou úroveň.*¹⁸⁷

¹⁸⁴ Prachatické noviny, 15. 8. 1945, str. 5.

¹⁸⁵ Číslo, které mělo vyjít 15. listopadu, nevyšlo, protože 26. října 1945 vydalo ministerstvo informací vyhlášku o přechodném omezení vydávání periodik. Od 1. prosince 1945 mohla vycházet jen ta periodika, která schválilo ministerstvo informací na základě nové žádosti o povolení k tisku. (BEDNAŘÍK, 2004, str. 132-144.)

¹⁸⁶ Žádná další dochovaná čísla tohoto periodika se mi bohužel nepodařilo objevit. (Pozn. autorky.)

¹⁸⁷ Vedle tohoto dopisu je uvedena krátká noticka o Jakubu Demlovi a poděkování za článek do listu. (Prachatické noviny, 1. 9. 1945, str. 3.)

Uzávorka byla vždy 10. a 25. v měsíci, aby noviny mohly vyjít patnáctého respektive prvního. Redakce přibírala příspěvků vatele, aby brali ohled na uzávorky, protofe jinak nemohou být příspěvků ty. Kromě žádostí o včasné dodání příspěvků redakce v listech opakovaně dovovala dárcům, kteří příspěvků li na její chod. *šPan Jos. Mika tajemník ONV v noval šPrachatickým novinámō 200.- K a p. F. Soumar, editel Lidové zálofny 500.-K. Ob ma pán m vzdáváme tímto v elý dík.ō*, píší Prachatické noviny například 1. září 1945.

5.4 Obsahová podoba Prachatických novin

Po obsahové stránce se list poměrně výrazně vyhranil jako periodikum určené pro Prachaticy a jejich blízké okolí. Navázal na předválečnou tradici a podobně jako předválečné Prachatické noviny a Zájmy Poúmaví nabízel prostor zprávám o vředním životě na Prachaticku, o aktivitách místních škol, spolků a sdružení, nebo o činnosti organizací pro mládež a národních výborů okolních obcí.

Na první straně se vřinou objevil delší úvodník vřnovaný nějaké aktuální události vřřeho dosahu. Vedle článku byl obvykle prostor pro básně, jejímž autorem byl téměř bez výjimky Josef Nápravník, a příspěvků vřasto, uřod prvního čísla, byla titulní strana doplněna fotografií. Další články, které obvykle začínaly na první straně a pokračovaly na dalších, redakce vyřřivála k jakýmsi nahlédnutím do historie i příspěvků místních tradic.

Snaha rozdmýchat vřeských tenáčích národní hrdost a dokázat jim, že mají na území Prachaticka morální i historický nárok, byla ostatně zřejmá vřcelých Prachatických novinách. Neustále se zde opakovalo téma historie Prachaticka, místních tradic a opřovávání krás okolní krajiny a města. Vřnovinách vycházely úryvky zřprací historiků, příspěvkem mohou být velmi kvalitní příspěvků archiváře Františka Teplého o historii Zlaté stezky a pořátcích osídlování Prachaticka, sloupky místní intelektuální elity¹⁸⁸ na téma historie a tradice, ale například také poměrně sporný (po stránce historické i lingvistické) článek odkazující na práce Augusta Sedláčka. Psalo se vřněm: *šZa sto let dají mně za pravdu jak smýšlím, že ten slovanský kmen, kterému říkali echové, sídlil vřté zemi odedávna. Tak zvané stěhování národů vřtom smyslu, jak se vydává je bajka. Stěhovati se je možné jen u vojenské družiny a takové stěhování rovná*

¹⁸⁸ Například Ladislav Pilát vřsloupku „Dostanou Prachaticy konečně náhradu?“ polemizuje o tom, zda nenastala vhodná doba, aby se Prachatictí přihlásili o své právo na území, jež jim bylo podle autora vřminulosti nespravedlivě odřřato. (Prachatické noviny, 15. 8. 1945, str. 1.)

se loupeřné výprav . Kam se pod li Gotové, Vandalové, Langobardové a jiní zb jníci germán-tí?õ¹⁸⁹ asto zmi ovanou tradicí byly dořínkové slavnosti nebo práche ská konopická, jakási obdoba dořínek v kraji, kde se v minulosti p stoval len ast ji neřl obilí. Slavila se v období kolem svatého Václava a list o ní nad-en referoval. Na titulní stran novin z 1. řjna pí-e Václav Třpatný v lánku šPráche ská konopickáõ (který je ilustrován nesignovanou fotografií): šDnes, kdy jifm řeme svobodn a voln vydechnout, vra me se ke konopické, nádhernému odkazu na-řich babi ek a maminek.õ

lánky z první strany mívaly dokon ení na druhé stran . Ta pokračovala ve stejném duchu lánky a sloupky o Prachaticku a jeho p řrodních krásách nebo historii. K nim se p idávaly zprávy celostátního nebo obecného dosahu. Ty mívaly p esah afl na t etí stranu, kde se jifl za řnaly objevovat lokálky a oznámení Okresního národního výboru. Pravideln zde vycházela také řHlídka svazu řeské mládeřeõ, která informovala o řinnosti mládeře a skautských oddíl na Prachaticku.

řtvrtá strana byla vyhrazena pro zprávy Okresního národního výboru, místních národních výbor z okolních vsí, dále pro zprávy v-ech místních -kol, spolků a řzných sdruření. Od pátého řísla se zde jifl prosazovala také reklama.

Pátá strana pokračovala krátkými zpráví kami z regionu a místo zde m řl vyhrazen ř sport. Stále ast ji se zde objevovala reklama a inzerce, kterým byla v nována také celá -está strana.

5.5 Ukon ení tisku Prachatických novin

V porovnání se řřmavským hrani řá em m řl tento list o dost niř-ř úrove . Grafické zpracování nebylo tak kvalitní, v textu se asto objevovaly p eklepy ř gramatické chyby a p řsp vky (krom úryvk z prací odborník) nedosahovaly úrovn řřmavského hrani řá e. List v-ak netrřl p ehnanými ambicemi a vzhledem k řzkému zam ení na Prachatice a okolí dostate n napl oval zám řy, s jakými za řal vycházet. Bohuřel jeho existence nem řla dlouhého trvání. Na zániku řasopisu se mořlná podřlela skute nost, ře tiskárna Leopold Scheba, která list tiskla, se potýkala s existen řními potřflemi, nebo m řla velmi zastaralé

¹⁸⁹ Prachatické noviny, 15. 8. 1945, str. 1.

vybavení. Pracovala se sázecím strojem nejstaršího typu a pravděpodobně v důsledku odsunu Němců přišla o sazeče.¹⁹⁰ Poslední číslo listu tak vyšlo v prosinci 1945.

5.6 Porovnání obou sledovaných periodik

Porovnávat oba sledované listy je v mnoha ohledech nepatřivé. Vydávání obou listů provázely různé podmínky, listy vycházely s jiným zaměřením a zcela odlišnými ambicemi. Šumavský hraničář měl na svém startu obrovskou výhodu, neboť za ním stála tiskárna J. Steinbrener, s touto proslulou firmou, která tiskla kalendáře a modlitební knihy té nejvyšší kvality a vyvážela je do mnoha zemí světa. Naproti tomu tiskárna Leopold Scheba, která tiskla Prachatické noviny, byla jen malou firmou se zastaralým vybavením.

Práce obou redakcí se lišila v profesionalitě i postupu, počinaje jazykovým vybavením přes technické zázemí až po počet zaměstnanců a příspěvatelů. Kromě toho měl Šumavský hraničář od druhého ročníku i filiální redakce, které list zásobovaly zprávami z celého kraje. Jeho ambicí bylo stát se nejvyšším týdeníkem Jihočeského kraje, zatímco Prachatické noviny ovidně neusilovaly o víc, nežli přinášet zpravodajství pouze pro Prachatice a jejich bezprostřední okolí.

¹⁹⁰ Viz dopis Šumavského hraničáře MNV ve Vimperku z 10. června 1947, příloha č. 3.

Závěr

Cílem mé práce bylo zmapovat vznik a vývoj regionálního periodického tisku v okrese Prachatice v letech 1945 až 1948. Území, které jsem si pro práci vytyčila, bylo před válkou a během ní obýváno především Němci, proto měl vývoj tisku v této oblasti výrazná specifika. Vzhledem k tomu, že tato demografická anomálie nevznikla až v důsledku válečných událostí, ale předcházela jí celý historický vývoj oblasti, nastínila jsem zde ve stručnosti také dějiny Prachaticka a Vimperska. Hlavním tématem mé práce byl však regionální periodický tisk a na tomto poli jsem dospěla k několika závěrům.

Prvním překvapivým zjištěním, ke kterému jsem při práci došla, bylo datum, kdy zde listy začaly vycházet. Přestože podmínky pro tisk novin byly v obou městech, tedy Vimperku a Prachaticích, více než přibližně, oba periodika začala vycházet relativně pozdě: Prachatické noviny v červenci, Tmavský hraničák dokonce v polovině srpna, tedy až tři měsíce po skončení války. (Americká armáda přitom ve Vimperku vydávala vlastní periodika již v květnu 1945.) Důvodem byla zejména zřejmě zvlášť specifická situace okresu daná národnostním složením obyvatelstva.

Dalším zajímavým zjištěním, kterému jsem došla, byl fakt, že ani jeden z listů v podstatě nepřinášel zahraniční zpravodajství, a nepublikoval ve většině případů ani zprávy celorepublikového významu. Prachatické noviny často dokonce sloužily více jako okénko do historie kraje než jako zpravodaj. Oba listy se věnovaly regionálnímu zpravodajství, ale jejich úkolem nebylo jen přinést informace místním obyvatelům Prachaticka a Vimperska. Cílem jejich práce bylo také probudit v místních čtenářích hrdost a utvrdit je v myšlence, že mají na území prachatického okresu historické i morální právo.

Kromě toho se oba listy, ale především Tmavský hraničák, jenž měl tento úkol předurčen svým podtitulem, snažily do vyhlídání oblasti nalákat nové obyvatele a vzbudit v nich pocit, že jsou v tomto nehostinném kraji vítáni a že se jim může stát novým domovem.

Za nejproduktivnější část mé práce považuji to, že se mi podařilo oba listy představit a především zmapovat v podstatě celou jejich existenci. Prachatické noviny byly nevýznamným listem zaměřeným na úzce ohraničenou oblast a vycházely pouze v roce 1945. Protože v roce 1946 zanikla tiskárna Leopold Scheba, která je tiskla, zanikly i ony.

řivot Třmavského hrani á e byl o n co del-í. List p effil t i ro níky, b hem nichfl se rozrostl, a o ividn stoupla jeho úrove . Zv t-il se dosah jeho p sobení, list si zaloffil filiální redakce a aspiroval na to, stát se nejvýznamn j-ím týdeníkem celého Jiho eského kraje. V roce 1948 ale p estal vycházet z ejm proto, fle tiskárna J. Steinbrener, která jej tiskla, se v novala produkci zboží ur eného na export, které bylo pro stát d leflit j-í neřl tisk novin, a komunisté nem li na dal-í existenci listu zájem.

Domnívám se, fle p ínosem do budoucna by mohla být obsahová analýza obou list , která by up esnila nap íklad, jakým témat m se listy nej ast ji v novaly a které flánry up ednost ovaly. Tato analýza v-ak nebyla cílem mé práce, a proto z stává otev ena dal-ímu bádání.

Summary

The aim of my Bachelor Thesis was to map the beginning and development of the regional periodic press in the Prachatice county from 1945-1948. I selected the region that had been settled mostly by Germans before and during the war and therefore the press development bore certain outstanding specifics. Because this particular feature of the demographic development had not emerged due to war events but by the general historic development of the region, I outlined the history of Prachatice and Vimperk region. However, the main subject of my Bachelor Thesis is the regional periodic press, and in this field I have come to some conclusions.

The first of them is a surprising finding of the date when the newspapers started being published. Although the conditions for publishing newspapers in both towns of Vimperk and Prachatice were very favourable, both local newspapers started being published relatively late; Prachatické noviny (The Prachatice Newspapers) in July and Třmavský hrani á (The Třmava Ranger) as late as in the middle of August, which means three months after the end of the war. (The American army had printed its own newspapers in Vimperk as early as in May 1945). The specific situation of the region as for the national composition might have been the main reason.

Another interesting finding as for the regional press is the fact that neither of them brought any foreign news and published hardly any news of the nationwide significance. Prachatické

noviny even served more like a window in the county past rather than the newspapers. Both newspapers dealt with regional news, but their task was not only to bring information to Czech inhabitants of Prachatice and Vimperk regions. They focused to wake up the national pride in their local readers and boost their belief that they had historic and moral right to live in this county.

Both newspapers, but especially *Ťmavský hrani á* , as its subtitle suggests, tried to lure new inhabitants into the abandoned area and make them believe they were welcome in this stark countryside and that it could become their new home.

I consider the introduction of both newspapers and mapping almost all of their lives as the most beneficial part of my work. Prachatické noviny were insignificant newspapers focused on narrowly limited area and they were published only in 1945. As soon as the printing house of Leopold Scheba was shut down, the newspapers stopped being published, too.

The life of the *Ťmavský hrani á* was a bit longer. The newspapers survived three years and it kept growing and its quality kept getting better. The range of its significance got wider, the newspaper founded its local subsidiaries and aspired to become the most important weekly of the whole South Bohemia County. It stopped being published in 1948, apparently because firstly, the printing house of Johann Steinbrener, where it had been printed, dealt with the products focused on export, which were more important than printing the newspapers, and secondly, because the communist party decided not to support this particular newspapers.

I assume the another contribution to this subject could be the content analysis of both newspapers pinpointing what kind of news the newspapers dealt with and which genres were favourable. However, this analysis was not the aim of my Bachelor Thesis and therefore remains open to the future research.

Poufíté zdroje

Literatura:

Adresá eskoslovenského tisku. Ro ník I, 1948. P edmluvu napsal Karel Zieris. Praha: Orbis, 1948. 365 str.

ARBURG, Adrian, Von, STAN K, Tomá=: *Vysídlení N mc a prom ny eského pohrani í 1945-1951. Dokumenty z eských archiv .* Díl II. Svazek 1. Duben-srpen/zá í 1945: šDivoký odsunõ a po átky osídlování. 1. vydání. P íloha CD ROM. St edokluky: Zden k Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-71-2

BEDNA ÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara: *D jiny eských médií.* První vydání. Praha: Grada, 2011. 439 str. ISBN 978-80-247-3028-8

BRANDES, Detlef: *e-i pod n meckým protektorátem.* Druhé vydání. Praha: Prostor, 2000. 657 str. ISBN 80-7260-028-1

FENCL, Pavel: *Prachatice.* První vydání. Praha, Litomy-l: Paseka, 2007. 195 str. ISBN 978-80-7185-843-0

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan: *Velké d jiny zemí Koruny eské. Svazek XV.a.* První vydání. Praha, Litomy-l: Paseka, 2006. 700 str. ISBN 80-7185-582-0

HEIMANN, Mary: *Czechoslovakia the State that Failed.* První vydání. New Haven and London: Yale University Press, 2009. 406 str. ISBN 978-0-300-14147-4

HONSOVÁ, Tereza: *Osídlování okresu Prachatice po roce 1945.* Diplomová práce (Bc.). 53 str. Masarykova univerzita, Brno, filozofická fakulta: 2010. Vedoucí práce: Mgr. Tomá-Dvo ák, PhD.

JÁNSKÝ, Ji í: *Kronika esko-Bavorské hranice I.* První vydání. Domafllice: eský les, 2001. 327 str. ISBN 80-86125-28-9

JOHN, Josef: *Vimperk ó m sto pod Boubínem.* První vydání. eské Bud jovice: Jiho eské nakladatelství, 1979. 474 str.

KLIMEOVÁ, Kate ina: *Odras let 1930-1938 v eském men-inovém týdeníku Zájmy Po-umaví.* In Zlatá stezka, Sborník Prachatického muzea 12-13, 2005-2006. Prachatice: Prachatické muzeum, 2006. Str. 13-78. ISBN 80-902990-5-9

KOLEKTIV AUTOR : *KALTENBACH, Heimat im Böhmerwald*. První vydání. Západní Německo, 1980. 504 str.

KUDRLIKA, Vilém, ZÁLOHA, Jiří: *Umění šumavských sklářů*. První vydání. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1987. 299 str.

KURAL, Václav: *Šeš, Nemecko a mnichovská křižovatka*. První vydání. Praha: Karolinum, 2002. 198 str. ISBN 80-246-0360-8.

LEHEKOVÁ, Vladislava: *Okres Prachatice po roce 1945*. Brno, 2006. 89 str. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Historický ústav. Vedoucí magisterské práce: PhDr. Libor Vykoupil.

LUKEŠ, Miloslav: *Tiskárny na Šumavě a trochu z historie*. První vydání. Vimperk: Miloslav Lukeš – vlastním nákladem, 2007. 73 str. ISBN 978-80-254-0861-2

MAKRLÍK, Václav: *Šeš a Nemecko, studie proveditelnosti společných dějin a budoucnosti*. První vydání. Praha: Ideál, 2009. 404 str. ISBN 978-80-86995-07-6

PEK, Josef: *Kronika šumavských hvozdů*. První vydání. Vimperk: Papyrus, 1998. 287 str. ISBN 80-85776-82-0

RICHTER, Karel: *Šeš a Nemecko v zrcadle dějin. Od nejstarších časů kvůten 1938*. První vydání. Akcent: Třebíč, 1999. 274 str. ISBN 80-7268-054-4

SOUMAR, Tomáš: *Odsun sudetských Němců z okresu Prachatice*. In Zlatá stezka, Sborník Prachatického muzea 8-9, 2001-2002. Prachatice: Prachatické muzeum, 2002. Str. 7-44. ISBN 80-902990-2-4

STARÝ, Václav: *Poátky města Prachatice*. In Jihočeský sborník historický. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1978. Svazek 47. Str. 11-13.

STARÝ, Václav: *Přispěvek ke starším dějinám Prachatice a okolí*. In Zlatá stezka, Sborník Prachatického muzea. Prachatice: Prachatické muzeum, 2007. Ročník 14. Str. 13-40. ISBN 80-902990-6-7

Statistický lexikon obcí v Republice československé. Díl I. Země česká. Praha: Orbis, 1934. 424 str.

VA KÁ , Miloslav: *Prachatice v létech 1938 a 1945*. Strojopis, vydáno vlastním nákladem: Prachatice, 1988. 96 str.

VALENTA, Ferdinand: *Tenkrát na Šumavu*. (Z p vodního rukopisu upravil František Kadoch.) První vydání. Vimperk: Papyrus, 2002. 283 str. ISBN 80-85776-95-2

ZIMMERMANN, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě . Politika a nálada obyvatelstva v československé Sudetech (1938-1945)*. Praha: Orbis, 2001. První vydání. 577 str. ISBN 80-7260-055-9

Elektronické zdroje:

SÚ: Historie s čítání lidu na území české republiky [online]. Datum poslední aktualizace 18. 1. 2012. [cit. 24. 3. 2013.] Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/historie_scitani_lidu_na_uzemi_ceske_republiky_i

Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše (Benešovy dekrety). Parlament české republiky, Poslanecká sněmovna [online]. © 1995-2013. [cit. 24. 3. 2013.] Dostupné z:

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>

Domácí věci: jak probíhaly volby prvních československých prezidentů. (Stenografický zápis z ustavující schůzky Národního shromáždění ve čtvrtek 14. listopadu 1918.) *Britské listy* [online]. Datum poslední aktualizace 25. 1. 2003. [cit. 18. 3. 2013.] ISSN 1213-1792.

Dostupné z: <http://blisty.cz/art/12604.html>

ŠumavaInfo.cz [online]. Datum poslední aktualizace © 2013. [cit. 27. 3. 2013.] Dostupné z:

<http://www.sumava.info.cz/Podnebi>

121/1920 Sb. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina

československé republiky. Parlament české republiky, Poslanecká sněmovna [online]. © 1995-2013. [cit. 24. 3. 2013.] Dostupné z:

http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

122/1920 Sb. Zákon podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice československé. Parlament české republiky, Poslanecká sněmovna [online]. © 1995-2013. [cit. 24. 3. 2013.] Dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=122&r=1920>

Archivní zdroje:

Gedenkbuch der Stadt Winterberg II., 1932-1945.

Gedenkbuch Prachatitz, 1922-1941.

Gemeinde Gedenkbuch der Stadt Winterberg I., 1922-1931.

Pamětní kniha města Prachatice, 1945-1951.

Pamětní kniha města Vimperk, 1945-1950.

Státní okresní archiv Prachatice, Fond Městský národní výbor Vimperk, 1945-1990.

Státní okresní archiv Prachatice, Fond Okresní národní výbor Prachatice, 1945-1990.

Periodika:

Prachatické noviny. List československého národního výboru. Ročník I., 1945.

Čumavský hraničář. Orgán osídlovacích komisí v čumavském pohraničí. Ročník I. č. III., 1945
č. 1947.

Seznam příloh

Příloha . 1: Pochodující a hajlující Němci v ulicích Prachatic, 20. 4. 1938 (fotografie).

Příloha . 2: Podvržený leták z jara 1938, který měl napomoci nahledat sebev domích
(fotografie).

Příloha . 3: Dopis redakce Čumavského hraničáře Místnímu národnímu výboru ve Vimperku
z 10. února 1947 (fotografie).

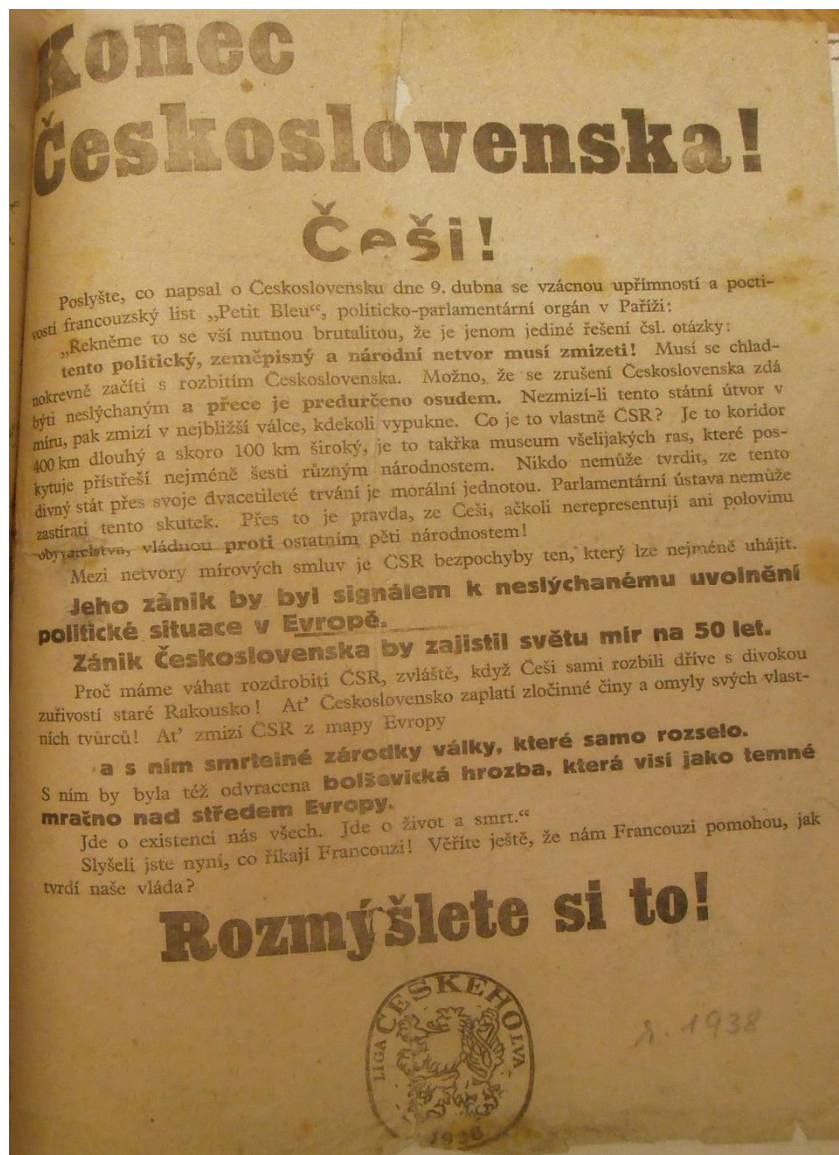
Příloha . 4: Dopis redakce Čumavského hraničáře MNV ve Vimperku z 9. června 1947
(fotografie).

P ílohy

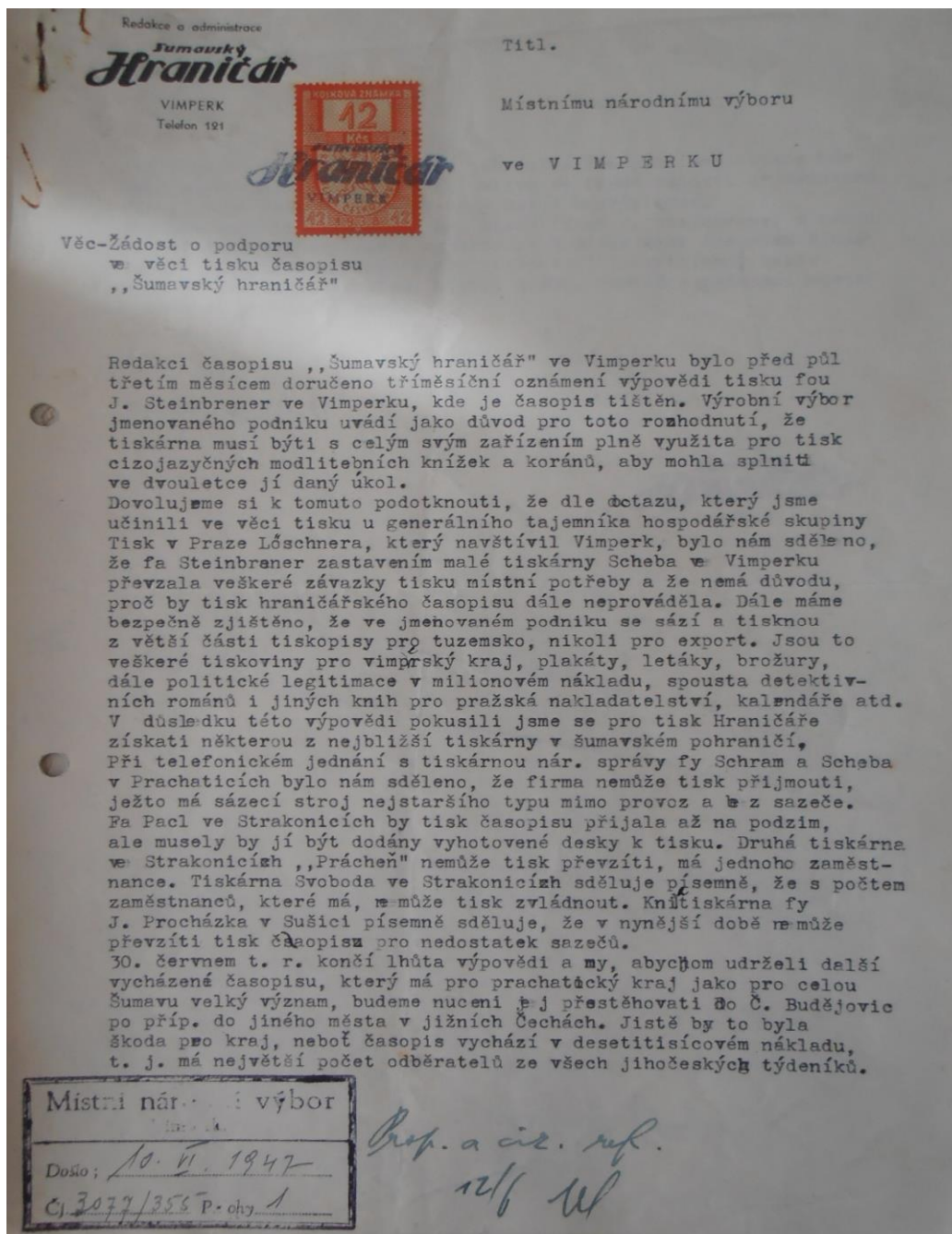
P íloha . 1

Pochodující a hajlující Němci v ulicích Prachatic, 20. 4. 1938.

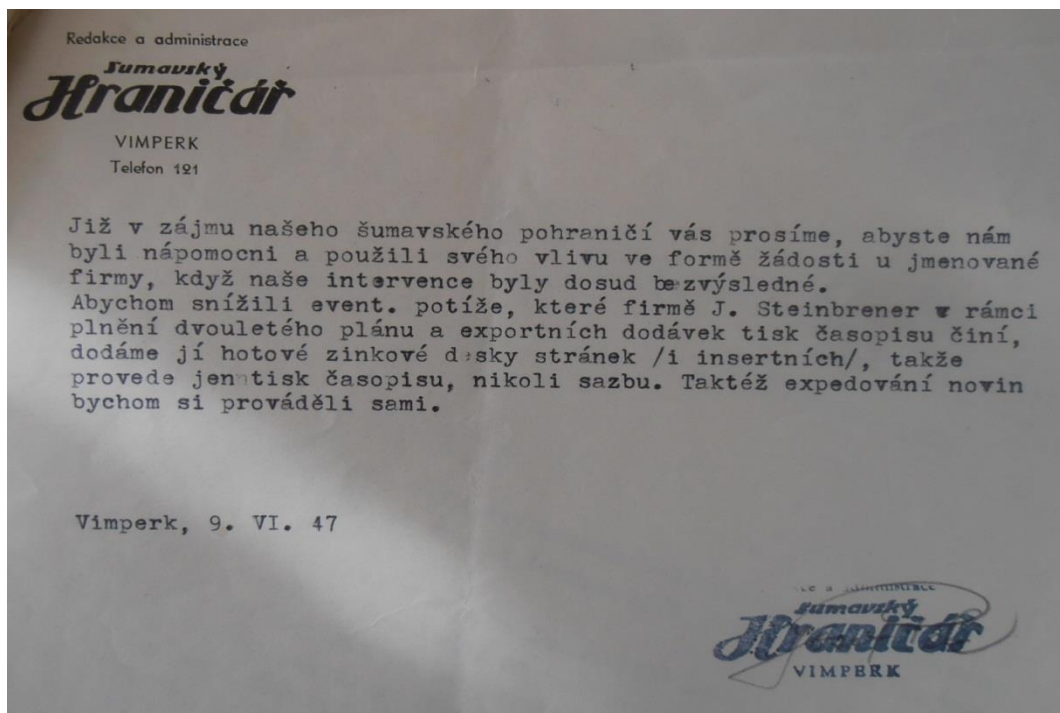

Podvržený leták z jara 1938, který mohl napomoci nahlodati sebev domích .

Dopis redakce Šumavského hraničáře Místnímu národnímu výboru ve Vimperku z 10. února 1947.

Příloha . 4

Dopis redakce Šumavského hraničáka MNV ve Vimperku z 9. června 1947.